

SITGES. — Vista del Hospital

L'Hospital i Sitges

700 anys de vida en comú i paral·lela

Urbans de proximitat

100 anys de la Policia Local

Un amagatall amb història

Mossèn Santiago Casanova a la Bòbila

Noucentisme i Avantguardes

La riquesa de 'L'Amic de les Arts'

presentació ■

HISTÒRIA I TALENT

Aquest número de *La Xermada*, la revista municipal de cultura popular de Sitges, aporta treballs diversos, que giren especialment sobre dos eixos: la història i les aportacions, individuals i col·lectives, de diversos sitgetans per a teixir una vila activa, dinàmica i amb una marcada identitat pròpia, de caràcter obert i integrador.

Els aniversaris rodons són motiu de tres dels cinc articles que publiquem. En primer lloc, els 700 anys de l'Hospital de Sitges, que hem estat commemorant enguany amb un ric programa, que ha subratllat la importància cabdal d'aquesta institució en la vida local i ha aportat valor a la cura de les persones. Els 100 anys de la Guàrdia Urbana (tractada a partir d'alguns dels seus protagonistes més rellevants) i els gairebé 100 de la revista *L'Amic de les Arts* –mosaic de les tendències culturals i estètiques de la segona meitat dels anys vint del segle passat– són altres dos dels temes abordats que posen en relleu la fornida història local.

També circulen pel passat, tot i que amb experiències diverses, els articles que destaquen l'estreta relació del músic Enric Morera amb Sitges i l'episodi de l'estimat mossèn Casanova durant la Guerra Civil en un amagatall a la Bòbila que durant dècades havia estat abandonat.

La Història és per conèixer-la, interpretar-la i transmetre-la. I això és el que es proposa *La Xermada* des dels seus inicis, fa prop de trenta anys.

3-9. 700 anys de l'Hospital de Sant Joan. Una visió calidoscòpica del segle XIV ençà
// Vinyet Panyella

10-13. Guàrdia Urbana, sempre fidel a Sitges. 100 anys de la creació del cos
// Pedro Palacios

14-17. Sota terra a la Bòbila - L'amagatall d'un seminarista durant la guerra del 1936-1939 // Carlos Velasco Felipe

18-21. Sota terra a la Bòbila - Mn. Santiago Casanova i el seu amagatall durant la guerra del 1936-1939 // Xavier Miret i Mestre

22-25. La revista que va marcar una època // Santi Terraza

26-30. Enric Morera i el seu pas per la vila de Sitges // Francesc Parra

laXermada

La Xermada, Revista de cultura popular i divulgació històrica de Sitges, té com a objectiu contribuir a l'estudi i la divulgació del folklore, l'etnografia, les tradicions sitgetanes i l'història local. El nom triat ens evoca l'antic cafè la Xarmada i té la seva explicació en un costum agrícola propi de Sitges i la resta de la regió del Penedès. La publicació convida a totes les persones que vulguin col·laborar a enviar els seus estudis o propostes al correu electrònic cultura@sitges.cat.

EDITA: Ajuntament de Sitges. Regidoria de Cultura. Adreça: Edifici Miramar (Davallada, 12, 08870 Sitges). **CONSELL DE REDACCIÓ:** Jordi Castañeda, Jordi Cubillos, Alba Gràcia, Montserrat Gutiérrez, Miquel Marzal, Josep Maria Matas, Jordi Milà, Josep Milán, Xavier Miret, Valentí Mongay, Francesc Parra, Jordi Surià i Eduard Tomàs. **COORDINACIÓ I PRODUCCIÓ:** Hydra Media. **MAQUETACIÓ:** Marta Juez i Riverola. **IMPRESSIÓ:** Indugraf. **DIPÒSIT LEGAL:** B-16143-06

Les opinions expressades en els articles són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

PORTADA: Imatge del 1915, amb l'Hospital recentment construït, vist des de l'altra part de les barreres. (F. Fabert)

Ajuntament de Sitges

700 anys

de l'Hospital de Sant Joan

UNA VISIÓ CALIDOSCÒPICA DEL SEGLE XIV ENÇÀ

VINYET PANYELLA

Durant tot aquest any de 2024

una de les constants socioculturals més remarcables,
la més important i la més merescudament celebrada
ha estat la de la commemoració del 700 aniversari de
l'Hospital de Sant Joan de Sitges.

Ho ha estat fins al punt que cadascun dels esdeveniments del calendari popular i festiu ha tingut el seu moment de celebració a l'Hospital, fins a ser-li atorgada la 27a Distinció Especial de la Nit dels Premis Sitges, entre els aplaudiments i felicitacions per part de tothom. L'Hospital de Sant Joan és la més antiga institució de Sitges i una de les més antigues de Catalunya. Des de la seva constitució el 1324 ha funcionat ininterrompudament amb l'objectiu de tenir cura de les persones malaltes i desvalgudes, que han estat històricament i des de l'actualitat el motiu i la justificació (si és que cal justificar l'existència d'un hospital en el que s'han fet palesos els prin-

cipis d'acolliment, beneficència i sanitat) de la seva existència des del moment fundacional.

La història, en totes les seves dimensions –social, econòmica, sanitària, cultural, política...– ha estat motor i presència permanent a la institució i cadascun dels períodes de la història nacional i local s'ha reflectit en les seves estructures, operativitat i testimonis. Durant segles, l'Hospital ha estat un dels dos pols més representatius de la vila; l'altre ha estat l'Ajuntament, i fins entrat el segle XX el càrrec d'administrador de l'Hospital era el més important de la vila després de l'Alcalde. Des del punt de vista dels sitgetans, l'Hospital ha estat,

Vista general de l'Hospital, acabat d'inaugurar en la seva actual ubicació, el 1912. (IEFC)

fins al present, objecte d'accions de filantropia i beneficència, reconeixements, llegats i donacions, de manera que ha pogut disposar d'un notable patrimoni que li ha atorgat continuïtat i en bona part ha garantit la seva existència.

Parlar d'aquests 700 anys de l'Hospital de Sitges, de l'Hospital de Sant Joan, fa pensar en una visió calidoscòpica perquè són molts els aspectes que s'hi entrecreuen. La cronologia, el nomenclàtor, la sanitat, la literatura, els llegats, el patrimoni, les institucions o el factor humà consistent en l'anecdota, les referències i els records que en tenen els sitgetans, originaris o residents de tota mena i condició, són alguns dels més remarcables aspectes referencials. De fet, se'n podria fer tota una enciclopèdia, o un llibre per al qual caldria una visió tan àmplia com inclusiva, perquè res de la història de Sitges de la que l'Hospital en forma part n'és aliè.

CRONOLOGIES I NOMENCLATURES

L'antic palau dels Centelles, tocant a l'església parroquial llavors dedicada a Santa Tecla, va ser comprat pel senyor de la Vila, Bernat de Fonollar, el 1320. Fins al 1324 no va obtenir del bisbe de Barcelona l'autorització per convertir-lo en hospital dedicat als pobres; una vegada obtinguda el va posar sota l'advocació de sant Joan Baptista. Des dels seus orígens, l'Hospital va donar nom a tot el barri que es va anar construint al seu voltant, amb l'església parroquial i el castell de la Vila dins del veïnat.

Dels seus administradors, depenents del règim feudal de la Pia Almoina de la Catedral de Barcelona des de la mort de Fonollar se'n saben tants noms i dades com les recerques que

s'han publicat sobre la història de l'Hospital han revelat. El domini de la Pia Almoina sobre Sitges era absolut, de manera que fins i tot el règim religiós de la capella en depenia, i no pas del Bisbat de Barcelona com en depenia l'església parroquial. No va ser fins a la fi de les Corts de Cadis, que va abolir els règims senyorials arreu d'Espanya, que Sitges no va passar a la jurisdicció reial i, des d'aquell moment, posteriorment als diversos règims polítics que van governar l'Estat, manessin absolutistes o liberals constitucionalistes. A resultes del *Reglamento General de Beneficencia pública* i la creació de les Junes de Beneficència locals, el 1821, entre altres, la de Sitges, es va iniciar la intervenció municipal en la governança de l'Hospital de Sant Joan, de manera que el seu desenvolupament va entrar de ple en els afers municipals.

El 1850, degut a la manca d'espai que la institució venia patint, l'administrador, Marià Carbonell i Mestre, va promoure una ampliació que alhora va donar cabuda a l'arribada de les monges concepcionistes per a la cura dels malalts i, més endavant, per a l'educació escolar de les nenes de la vila. El 1854 l'Hospital va ser municipalitzat, fet que no el va eximir d'una etapa de precarietat i privacions al llarg dels anys setanta, fins que el governador de Barcelona, Lluís Antúñez, va promoure l'edificació del segon pis de l'edifici per a l'aïllament de malalts infecciosos. A més de les classes que donaven les monges concepcionistes a les nenes vers 1889 s'hi van impartir classes dominicals gratuïtes.

Cap a finals de segle, els avenços científics i les tendències higienistes de la medicina més progressista i avançada feien veure la necessitat de canvis dràstics en les antigues instal·la-

cions hospitalàries, procurant aïllar-les dels nuclis de població més densificats i dotar-les d'espais i instal·lacions suficients per poder tractar malalts i malalties. Les noves construccions sanitàries de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau (1905) i de l'Hospital Clínic Barcelona (1906) –en les que havia intervingut el Dr. Bartomeu Robert, entre d'altres–, anava buidant les instal·lacions de l'antic Hospital de la Santa Creu i esdevenien un exemple tant de les tendències higienistes com del pensament progressista que fiava la responsabilitat de la governança hospitalària al poder públic en lloc de confiar-lo a la mera caritat i beneficència. En aquest sentit, els administradors de l'Hospital de Sant Joan seguien els consells de proximitat dels doctors Bartomeu Robert i Gaietà Benaprès i Mestre.

Durant segles, l'Hospital ha estat un dels dos pols més representatius de Sitges; l'altre ha estat l'Ajuntament

Fins l'arribada a Sitges, providencial, de Charles Deering el setembre de 1909 hi havia hagut alguns intents de trasllat de l'Hospital, però la manca de recursos econòmics els havia frustrat. La ràpida intervenció de Miquel Utrillo, quan encara no era més que el traductor de Deering en la visita efectuada al Cau Ferrat, en la que es va posar en contacte amb el seu vell amic Josep Planas i Robert, administrador de l'Hospital, va fer que en qüestió de dies la possibilitat de venda de l'edifici s'al-

Vistes de l'antic Hospital, el Cau Ferrat i la platja Sant Sebastià des del campanar (1903).

birés com una realitat, no sense haver de superar les habituals picabaralles entre l'Ajuntament presidit per Pere Carbonell i Mestre i l'oposició liderada per Bonaventura Julià i Masó¹.

L'antic Hospital de Sant Joan es va vendre per 40.000 pesetes, que van servir per a l'adquisició del solar als afores de la vila conegut com la pedrera d'en Sans –Sebastià Sans i Bori–. La resta de la història és prou coneguda. La primera pedra del nou hospital, donada pel picapedrer de Maricel, Antoni Fíguls, es va col·locar la vigília de la Festa Major de 1910, i dos anys més tard, l'acte solemne de la Festa Major va ser la inauguració del nou Hospital.

La tria de l'arquitecte Josep Font i Gumà va ser un dels més importants encerts, ja que uní la seva experiència professional a la sensibilitat estètica i arquitectònica que requeria un edifici de nova construcció dedicat a finalitats sanitàries i filantròpiques. L'edificació forma part de l'arquitectura noucentista pública i es caracteritza per l'ús entre pràctic

i decoratiu de rajoleria i teules de terracota a la vista, ceràmica vidriada i parets blanques, amb alguns elements decoratius incrustats, com les plaques commemoratives de la institució a la façana principal. La cúpula de vidre que ha es-

devingut icònica atorga una il·luminació càlida i permanent a tota la part central de l'edifici.

El nou hospital va ser celebrat per polítics, comentaristes i també per escriptors i poetes. Charles Deering va ajudar econòmicament la construcció i també la institució durant els primers anys, mostrant la seva faceta de benefactor que, en aquells moments i des de l'hospital, va ser tan apreciada com la de col·leccionista. La sala d'operacions va ser batejada amb el seu nom, i des del 1917 el seu retrat va presidir

la sala de reunions². A la seva propietat de Deering Estate, a Cutler (Miami, EUA) s'hi conserva el pergamí d'agraïment que l'Hospital de Sitges li va dedicar el 1919 per les seves donacions econòmiques. També el 1917 l'Hospital va rebre la

Pintura de J. Crusat (1901), amb l'antic Hospital abans de la construcció de Maricel.

Benedicció del nou edifici de l'Hospital, el 27 de maig de 1912. (L'Abans')

Grup de nens a la Creu de les Tàpies. (AHS, Col·lecció Josep Matas i Puig)

visita del president de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba, durant la seva estada d'uns mesos a Sitges per motius de salut, durant la qual el va cuidar el doctor Joan Ramon Benaprès i Palet. Val a dir que el doctor Benaprès durant llargs anys va tenir cura de l'Hospital, fet pel qual el 1952 va ser motiu d'un sentit homenatge durant el qual el seu bust, esculpit per Pere Jou, va ser situat en una glorieta de xiprers entre l'edifici central i el Pavelló de Tuberculosos.

Al llarg dels primers anys, l'Hospital va millorar les instal·lacions. El 1915 es va inaugurar la capella adjacent i comunicada internament amb l'edifici central. Per consell de l'arqui-

La tria de l'arquitecte Josep Font i Gumà per al nou edifici va ser un encert, ja que uní la seva experiència a la sensibilitat estètica

tecte Font i Gumà el seu acurat interior va acollir el *Retaule de la Concepció* (1544) d'estil Renaixement, obra de Jaume Forner; el pintor Agustí Ferrer i Pino va decorar un lateral de la capella amb pintures referents a Sant Joan Baptista. El 1919 l'electricitat va arribar a l'Hospital, i entre el 1923 i 1925 s'hi va instal·lar un sistema de calefacció. El 1925 es va reconvertir l'antic pavelló d'infecciosos sota la supervisió de l'arquitecte municipal, Josep M. Martino, i se li va atorgar el nom de Pavelló Roger Deering.

Diploma de reconeixement a Charles Deering (1919).

El Drac ballant a l'Hospital el 1946.

MALVASIA, PATRIMONI I FUTUR

Amb l'adveniment de la Segona República, per mitjà d'una ordre de 1933 l'Hospital passa a ser fundació privada propietat del poble de Sitges, amb la intervenció de l'Ajuntament com el seu representant legal; aquest esquema jurídic ha tingut continuïtat fins l'actualitat en la figura administrativa del Patronat de la Fundació.

En aquest context, un dels fets més importants va ser el del llegat testamentari que l'Hospital va rebre del diplomàtic d'origen sitgetà Manuel Llopis de Casades, mort a la ciutat de Sofia (Bulgària) el 1935. Llopis va deixar en testament el casal familiar de Can Llopis a la Generalitat i, conscient de la progressiva desaparició del conreu de la malvasia, va llegar a l'Hospital els terrenys de vinya de la propietat familiar, sota la condició que, per tal de verificar la continuació del conreu, els marmessors

de l'execució testamentària rebessin cada any sis ampolles de malvasia³. El llegat Llopis, sota la cura del Celler de l'Hospital, ha estat acomplert any rere any i l'obertura, el 2019, del Centre d'Interpretació de la Malvasia a l'antic Corral de la Vila n'ha ampliat les perspectives de creixement i expansió.

Durant la Guerra Civil, l'Hospital va dedicar la seva atenció tant els necessitats com els ferits de guerra, per bé que la incautació de l'Hotel Terramar Palace com a hospital de sang va fer que s'hi concentrés el contingent de ferits i convalescents i l'atenció medicosanitària.

Els anys de la postguerra i fins a principis dels anys vuitanta, es van incentivar les activitats benèfiques a

favor de l'Hospital i les seves necessitats, cada vegada més creixents i urgents. El Pavelló de Mar havia organitzat algunes iniciatives a partir de 1918; entre 1952 i 1979 va ser el Club

de Mar que cada any coincidint amb la Festa Major organitzava gales benèfiques, com altres entitats de la vila en diverses ocasions. Entre la curiositat i l'anècdota, l'arribada a l'Hospital de la burra Platera a Sitges després d'haver fet la trajectòria des de Múrcia acompanyant Miquel Utrillo Vidal (1956) la va convertir en una atracció per a la canalla.

Llopis va llegar a l'Hospital els terrenys de vinya, sota la condició que els marmessors rebessin cada any sis ampolles de malvasia

La conversió de l'Hospital en fundació sense ànim de lucre segons la legislació vigent, el 1985, va significar la posada al dia de la governança de la institució. Fins que no es va inaugurar el Centre d'Atenció Primària de la Generalitat (1997) va exercir com a tal, amb tanta voluntat com limitacions. Un cop va entrar en funcionament el CAP, l'Hospital es va articular definitivament com el centre assistencial que és en l'actualitat.

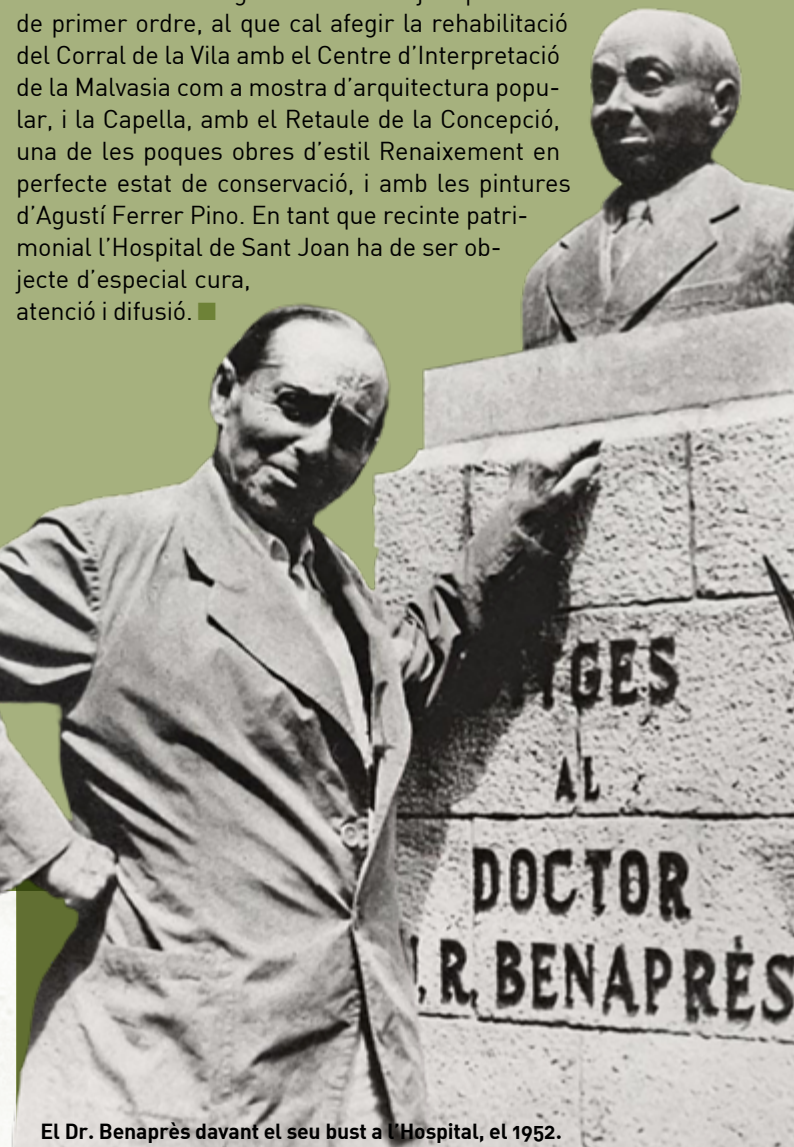
La celebració del 700 aniversari de l'Hospital de Sant Joan ha posat de manifest la força i l'arrelament del vincle històric de la institució amb el poble de Sitges, vers el qual és essencial la seva vocació i funció de centre assistencial. El factor humà d'atenció als residents i les seves famílies és la màxima prioritat, i és en funció d'aquest que giren les activitats que s'hi desen-

volupen, des del Centre d'Interpretació de la Malvasia com les que deriven de la posada en valor del patrimoni arquitectònic i artístic de l'Hospital.

Amb tot, i des d'una perspectiva cultural, l'Hospital de Sant Joan és, en l'actualitat, juntament amb Maricel, un dels edificis noucentistes més significats i un conjunt patrimonial de primer ordre, al que cal afegir la rehabilitació del Corral de la Vila amb el Centre d'Interpretació de la Malvasia com a mostra d'arquitectura popular, i la Capella, amb el Retaule de la Concepció, una de les poques obres d'estil Renaixement en perfecte estat de conservació, i amb les pintures d'Agustí Ferrer Pino. En tant que recinte patrimonial l'Hospital de Sant Joan ha de ser objecte d'especial cura, atenció i difusió. ■

L'Hospital envoltat de vinyes, en una imatge de 1914.

El Dr. Benaprès davant el seu bust a l'Hospital, el 1952.

Referències

- Coll i Mirabent, Isabel.** *L'Edifici i el retaule de l'Hospital de Sant Joan de Sitges*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans, 1990.
- Muntaner, Ignasi M.** *El Terme de Sitges i la seva rodalia: els seus noms de lloc*. 2 vols. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans, 2016.
- Panyella, Vinyet, ed. Maricel.** *Cent anys d'art i cultura a Sitges*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2021.

Notes:

1. A Maricel. *Cent anys d'art i cultura a Sitges (2021)* vaig dedicar diverses pàgines a l'adquisició de Maricel i la construcció del nou hospital, p. 89-96; 272-273, 303.
2. El 1995 va ser traslladat al Museu de Maricel per a la seva exposició permanent i millor conservació, i a l'Hospital se'n va efectuar una còpia.
3. L'esclat de la Guerra Civil va interrompre la vida política i cultural de Catalunya, de manera que fins 1943 no es va normalitzar el llegat de Can Llopis, que va ser rebut per la Diputació de Barcelona en substitució de la Generalitat. Can Llopis va ser reconvertit en Museo Romántico Provincial, juntament amb Can Papiol de Vilanova i la Geltrú, i obert al públic el 1949.

GUÀRDIA URBANA

SEMPRE FIDEL A SITGES

Ruperto Roca.

La Festa Major del 1924 passarà a la història per ser la que L'va estrenar el servei de la Guàrdia Urbana de Sitges; era l'alcalde Josep Cordero Álvarez (natural de Camagüey i antic tinent coronel de l'exèrcit colonial a Cuba). *El Eco* ho relata-va així la setmana següent: "El viernes último empezó el servicio del nuevo cuerpo de Guardias Urbanos, siendo recibido con unánime aplauso del vecindario. Los uniformes son exactamente iguales a los de Barcelona, ostentando en el cinturón el escudo de Sitges".

Amb la notícia de la creació del cos local de seguretat, s'obria una polèmica sempiterna, d'avui i d'ahir, clàssica a tots els pobles. Ho explicava el setmanari sitgetà *La Punta*, en la seva edició del 17 d'agost de 1924: "El domingo se midió a los empleados del Ayuntamiento, al fin de confeccionarles los vestidos de guardia urbano y los cascos, que deben estrenar en el día de hoy, cuyos modelos son preciosísimos y constituirán una gran sorpresa. La confección corre a cargo de un industrial de Barcelona, pero a los sastres de la localidad ni se les ha pedido precio, demostrándose de nuevo el patriotismo (!) de los que quieren la felicidad de esta villa".

Anys més tard, Rafael Casanova, inoblidable cronista de Sitges, ampliava la notícia: "l'uniforme es complementa amb guerrera de color encarnat, pantalons negres i gorra de plat, també negra, en la qual dues branquetes de lloer emmarcaven un nombre —anaven numerats de cinc en cinc—, sent els guàrdies els següents: Ceferino Forges Jordana, número 5; Juan Sabaté Gual, número 10; Francisco Carbonell Marcé, número 15, i Antonio Durán Almirall, número 20". L'alcalde accidental, Josep Vidal, va fer constar en acta "l'acord de gratitud de la Comissió permanent cap als empleats municipals, especialment al guarda rural Mariano Argenté Riambau i el serè Antonio Ferret Curtiada, sense oblidar la cooperació de la Guàrdia Civil, del Cos de Carabiners, de la força de Mossos d'Esquadra". I del Sometent.

El cos civil armat del Sometent, creat a l'Edat Mitjana, tenia una forta implantació a la Catalunya rural, i també a Sitges. Va tenir el seu auge durant la Dictadura de Primo de Rivera, va ser prohibit per la República, rehabilitat pel franquisme fins que ho va abolir definitivament la Constitució de 1978. De profunda inspiració dretana, a Sitges el va liderar un personatge carismàtic, Virgilio Lanau, requeté d'origen navarrès i fill de la sagristana Pilar. Lanau oferia serveis de gestoria, juntament amb Antonio Marzoa, fill del capità de la Guàrdia Civil, professor de Gimnàstica i Formación del Espíritu Nacional, que gestionaven certificats de penals, revisió de permisos d'armes, renovació de documentació burocràtica, etc. A Catalunya, el Sometent disposava d'un important contingent armat. Segons la revista *Paz y Tregua*, òrgan oficial, edició 1924, aquest cos civil i armat comptava amb 34.259 membres censats a la província de Barcelona.

Acabada la Guerra Civil, la Guàrdia Urbana no es va estalviar les depuracions del franquisme i els expedients oberts pel jutge instructor Antonio Ramos González. Els guàrdies fundadors Juan Sabaté Gual (10) i Francisco Carbonell Marcé (15) van ser separats dels seus deures i carreres per causes polítiques, igual que el pregoner Joaquín Paulí Portas. El caporal Antoni Duran Almirall, *Raio*, els guàrdies nocturns Juan Torres Ferret, Josep Camps Butí, Mariano Milà Mirabent, el serè Bruno Ferret Curtiada (pare del pintor Bruno) van ser rehabilitats. La repressió no parava. Calia sobreviure.

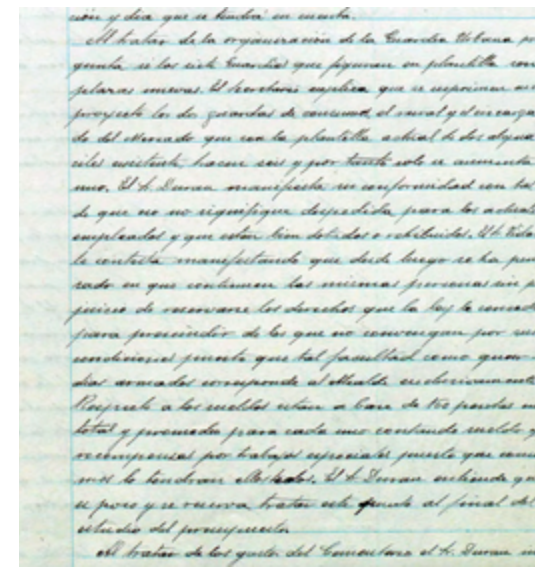
Sergent Francesc Gilabert. Li deien *El jefe*. El seu 1,87 m. d'alçada imposava en un país en què la mitjana no superava

el 1,65. El sergent de la Guàrdia Urbana de Sitges Francesc Gilabert Portela (1918-1987) s'havia guanyat l'estimació i el respecte de tots els sitgetans i, molt especialment, l'admiració dels seus subordinats. Sempre amb l'uniforme impecable. Quan vestia de paisà era elegant, amb molt bona planta. Destacava el seu to dialogant, amb un extraordinari do de gents, empàtic i en les amistats i la feina no distingia pels colors polítics.

Els seus dos fills, Josep Maria i Joan, no recorden una conversa a casa sobre temes de feina. Reservat pels assumptes confidencials, era ferm partidari de la presència policial al carrer. Sempre va defensar la posició d'un guàrdia de servei fix al Cap de la Vila. El paper preventiu d'una policia propera a la gent, arrelada i que conegués el poble i que apliqués el diàleg amb els veïns abans de l'ús de la força legítima. Va rebre felicitacions públiques per la positiva gestió del pànic generat com a conseqüència de l'explosiu enterrat a la sorra per ETA davant del Bar Xiringuito l'agost de 1978. El dia de la seva jubilació, la Festa Major de 1984, la Guàrdia Urbana complia el seu

seixantè aniversari i l'alcalde, Josep Cots Puigdollers, li va lliurar el diploma de Serveis Distingits al llarg de 40 anys de professió en el cos de la Policia Municipal.

Home de vida molt familiar, no va tenir massa temps per gaudir de la merescuda jubilació, va morir als 69 anys. Avi apassionat, era habitual veure'l esperant els nets a la porta de l'escola. Amic dels mariners, petava la xerrada a Aiguadolç, recordant batalletes i tempestes sobreviscudes. Algunes tardes anava a jugar a cartes al Club de Mar. Li encantava fer d'àrbitre als partits de futbol amb alevins i infantils al

Detall de l'acta inaugural de la Guàrdia Urbana, el 1924.

Les autoritats del règim passant revista al cos de la Guàrdia Urbana al Baluard.

camp de la Blanca Subur, sempre amb un to dialogant i respectuós, digne del *fair play* esportiu. Era el sergent *gentlemen*.

Antoni Duran i Almirall, *Raio*. El mateix Rafael Casanova revela que en aquest grup fundacional de la Guàrdia Urbana, destacava un sitgetà dels de pedra picada, Antoni Duran i Almirall, *Raio* (1892-1976), fill de Josep Duran i Soldevila, *Pep Capelles*, sitgetà 100 per 100, posseïdor d'una estupenda col·lecció de gralles i mític flabiolaire de Sitges. Antoni Duran va ser timbaler i un apassionat del folklore de Sitges. Com guàrdia va ser el primer en ser felicitat per la seva intervenció en un furt de joies. El seu net, Xavier Duran que va dirigir la Fundació del Festival de Cinema Fantàstic, ha reivindicat, amb justícia, la figura d'en *Raio* i el seu paper com a promotor de l'Escola Escola de Grallers de Sitges. L'any 1952, el *Raio* amb el suport total del president de la Comissió de Festes, Manuel Sabater, va crear l'Escola de Grallers. És definitiu el testimoni d'Antoni Mirabent, cap de Protocol de l'Ajuntament de Sitges, qui en converses amb Xavier Duran, li va confessar: "si no hagués estat per les gralles del teu avi *Raio*, no s'hagués creat l'Escola. Si s'hagués fet, però no se sap quan ni com. Va ser en *Raio* qui va salvar les gralles a Sitges". Totes les fonts coincideixen que la participació de Samuel Barrachina va ser decisiva a la continuïtat d'aquesta primera iniciativa, uns anys més tard.

Dionisio Gázquez, *sereno*. La Manuela recorda amb emoció la brillantor dels botons daurats de llautó que tancaven la guerrera del seu pare, Dionisio Gázquez Parra, membre de la Guàrdia Urbana de Sitges. Tot i que encara era una nena, se sentia orgullosa i feliç que cada setmana fos ella l'encarregada de netejar aquests botons. Els acarona, més que untava, amb la pasta viscosa del grassonet majordom Netol, fins que brillaven més que el sol de Vélez Blanco, la terra d'origen del seu pare. Dionisio era un més dels milers d'almeriencs i murcians que van haver d'emigrar per tenir una feina digna i van escollir Catalunya com la seva terra d'acollida.

Dionisio, un home bo, va iniciar la seva trajectòria com a sereno, un vigilant nocturn que vetllava per la seguretat dels gairebé 10.000 habitants del Sitges dels anys 60 i 70. Era un home estimat per tots els veïns. Una família nombrosa de quatre fills (Dionisio, Juan, Manuela i Dolores), que vivien en una casa gran al costat del pont de Santa Bàrbara, a prop

El sergent Francesc Gilabert.

de la fàbrica de sabates de Can Termes, a tocar del carrer dedicat a la Divina Pastora. Eren els afores del nucli urbà de Sitges, la canalla jugava a la riera del barri de Sant Crispí. La carretera, amb centenars de plàtans a banda i banda, era la sortida única a Vilanova, passant pel Vinyet i Terramar.

La Manuela es va casar amb Llorenç García, d'ofici manyà seguint la tradició tan sitgetana de forjar el ferro. Al taller del carrer Carreta domava l'ànima del metall, a cop de martell i farga mentre feia funcionar la manxa que aixecava torrents d'espurnes que hipnotitzaven la mirada dels nens tataners.

Miguel Cortés, guàrdia al servei de la gent. L'alcalde Ferret de Querol li va obrir les portes de la Guàrdia Urbana. L'alcalde farmacèutic sabia molt bé que Miguel Cortés (1915-2002) mai li fallaria. I així va ser: sempre lleial a Sitges i al cos de la Guàrdia Urbana. Natural de Santa Elena, a la província de Jaén, va emigrar a la vila per treballar molts anys com a sabater, feina habitual entre els sitgetans a les fàbriques de Can Benazet o Can Termes. Miguel era un home molt treballador, que va desenvolupar tasques tan diverses com paleta o veremador.

Un home compromès amb la família i pare de dos fills, Miguel i Tere, persones que són molt conegudes a la vila. Miguel fill va treballar molts anys com a cambrer a la Cafeteria Califòrnia, al Cap de la Vila (actual seu del Banc Sabadell) i a l'històric Bar Roy, junt al inoblidable Juan Cruz, entre d'altres. La seva germana, Tere Cortés de Sarramalera, als 13 anys ja passava pines a una perruqueria del carrer Major. Va treballar en diferents establiments sitgetans, destacant per la seva destresa i bones mans per pentinar. I també per la seva desbordant simpatia amb tothom i contagioses ganes de viure. Per cert, que en el seu moment, va ser molt comentat el seu paper reivindicatiu perquè les perruqueres disposessin del diumenge com a dia festiu. Va recollir signatures, que va presentar a Roberto Teixidó, cap del Sindicato Vertical, del carrer Illa de Cuba. I el diumenge van fer festa.

El sereno Cortés va patir una agressió greu i molt comentada. Una nit de servei, en Miguel va cridar l'atenció a un grup de turistes que cridaven i estaven molestant als veïns, a prop de l'Hotel Cid, al carrer Sant Josep. A l'intervenir, va ser colpejat

Diploma de reconeixement que va rebre Francesc Gilabert.

A l'esquerra, Dionisio Gázquez, Miguel Cortés i Antoni Mirabent. A la dreta, Antoni Duran, 'Raio', membre fundacional de la Guàrdia Urbana.

pel grup de turistes, amb el resultat de lesions greus: tres costelles fracturades. El mateix ambaixador de Suècia el va visitar a l'hospital per presentar disculpes oficials per la conducta incívica del grup de turistes, massa afectats per l'abundant sangria.

El guàrdia Cortés i la seva família van instal·lar la seva llar en el barri de les Cases Noves. En Miguel va ser un home actiu fins la seva mort, als 87 anys. La seva família està molt orgullosa de la seva trajectòria policial mentre mostra una medalla recordatori rebuda de mans de l'alcalde. "Ajudava tothom, acompanyava les senyores grans fins a la porta de casa, sempre al servei de la gent, sempre fidel al poble que el va acollir". Orgull total.

Una llarga llista, amb molts noms formen part de la història de la Guàrdia Urbana sitgetana. Però, com a tot a la vida, hi ha gent que deixa la seva petjada. Citarem funcionaris que van treballar pel seu poble i els seus ciutadans, però recordem i agraïm a tots. Els caporals d'*urbanos*, Antonio Vicente Sánchez i Juan Paredes Meseguer, o el caporal de serenos, Salvador Tudela, els guàrdies Agustín López González, Andrés Macías

Echevarrieta, Antonio del Campa Saudinós, Leopoldo López Sáez, Ruperto Roca Armengol, Juan Micó Estarlí, Juan Ortiz Carretero, Victoriano Blanco León, Antonio Gutiérrez Infante, Amando Gullón Rivera, Piqué...

La plantilla d'*urbanos* vivia en un clima d'amistat i companyonia. L'harmonia i solidaritat s'imposaven en una professió en la qual el perill i el risc estaven presents cada dia. Per això se celebraven amb molta il·lusió totes les festes locals, però molt especialment les festes de Nadal; compartien els *aguinaldos* que els ciutadans havien lliurat al guàrdia que prestava servei al Cap de la Vila. Era la forma d'expressar l'agraïment del seu esforç. Una pila formada per torrons i massapà, fuets i algun agraït pernil, ampelles de xampany i licors, paquets de tabac i polvorons, galls d'indi, garapinyades servien per a celebrar la festa i compartir la xerxina. La seriositat es diluïa i sorgien els acudits i les rialles. El sopar de germanor acabava amb la cançó "Rosó, Rosó, llum de la meua vida. Rosó, Rosó, no desfacis ma il·lusió", interpretada pel guàrdia tenor Rupert Roca i Armengol i acompanyat per un cor que amb cada ronda servida, desafinava més. Tant se val. Era Nadal i era una família. ■

L'amagatall d'un seminarista durant la Guerra del 1936-1939

CARLOS VELASCO FELIPE

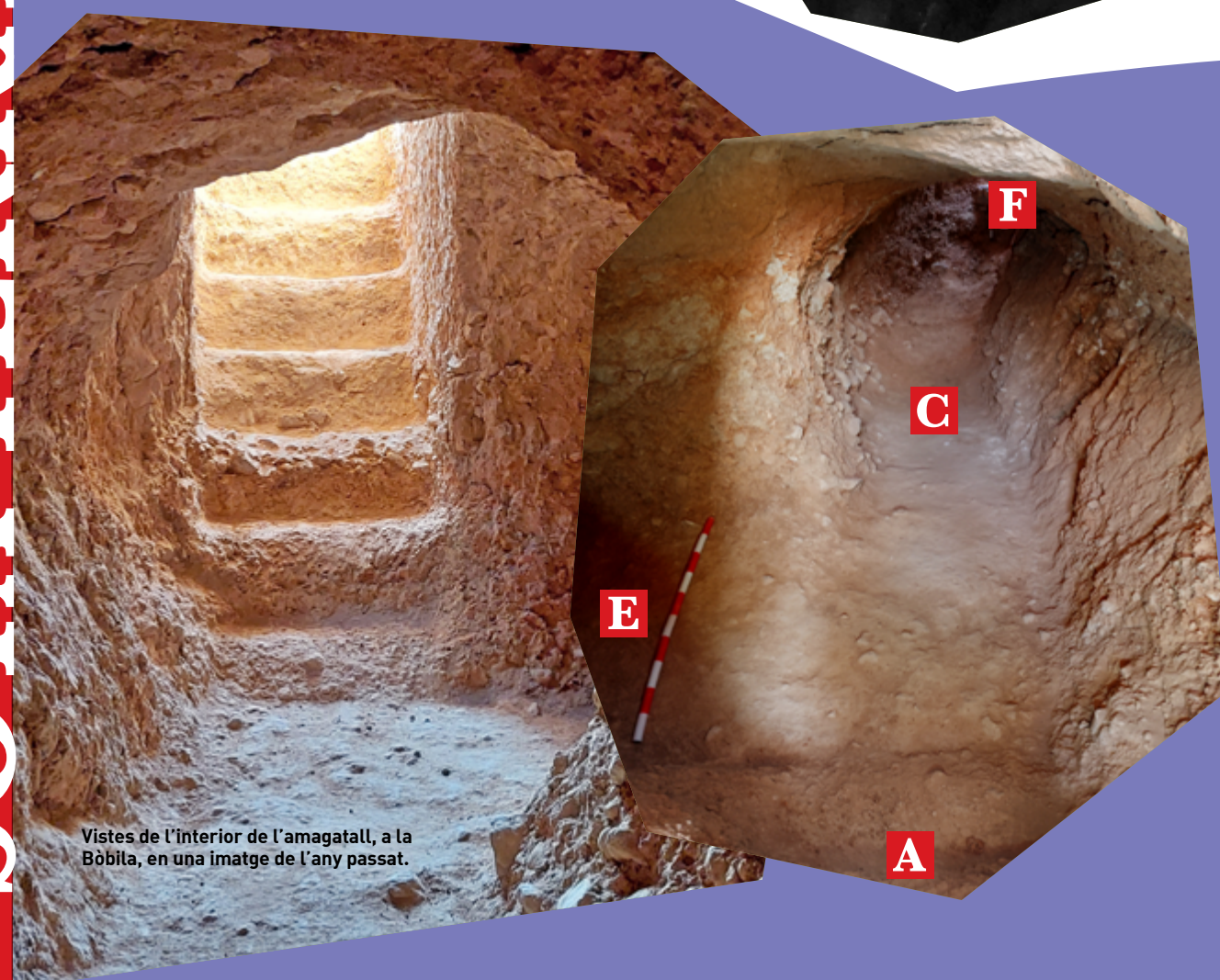
LA RECERCA ARQUEOLÒGICA

Després que l'Ajuntament, el 21 de març del 2016, aprovés el projecte d'urbanització del Pla Parcial Urbanístic-6 (PPU-6) La Bòbila II, a finals del 2023 i inicis del 2024 s'hi va fer el preceptiu seguiment arqueològic, atès que en aquella zona s'havien trobat ceràmiques de fa 2.000 anys. Un dels resultats va ser un descobriment fascinant: un túnel soterrani que aparegué sota les ruïnes d'un habitatge unifamiliar que es coneixia com Can Feliuet. Un cop fetes unes intenses recerques a arxius històrics i creuades les dades d'uns i altres es va identificar com a un refugi-amagatall.

Es va descobrir un túnel amb una escala descendent retallada a l'estrat d'argiles quaternàries que tenia una àrea d'ús que no arribava als 10 metres quadrats. Es va deduir que havia estat realitzat en dues fases constructives i trobat evidències d'haver estat anul·lat intencionalment vers el mes de maig de 1942. La precisió respecte a la data de clausura es deu a la recuperació de fragments del formigó utilitzat per segellar l'accés al pou de ventilació de la galeria que mostraven a la seva superfície impresos i invertits horitzontalment retalls de premsa que contenien notícies d'aquella època. Entre aquestes notícies destacava

Mossèn Santiago Casanova en una imatge dels anys 60 o 70 del segle XX.

Vistes de l'interior de l'amagatall, a la Bòbila, en una imatge de l'any passat.

la rendició de les forces filipines i nord-americanes per part del General Wainwright a favor de l'exèrcit japonès, després del setge i derrota a la Fortalesa de Corregidor durant la Segona Guerra Mundial.

Pel que fa a la distribució, la galeria subterrània estava composta per sis espais diferents:

- **Espai A.** El túnel o corredor d'accés principal, amb vuit escales. A la part superior s'hi va documentar un marxapeu d'accés fet d'obra de maçoneria lligada amb argamassa. Immediatament, i a mà dreta (al sud), hi havia una fornícula amb una plataforma plana a dos nivells.
- **Espai B.** Aquesta fornícula es troba al llarg dels cinc primers esgraons. El nivell més proper a l'entrada té uns 80 cm de longitud i uns 40 cm de profunditat, mentre que l'inferior ofereix una llargada d'uns 60 cm i una profunditat d'uns 50 cm.
- **Espai C.** Corredor que continua en direcció est des del túnel principal, amb una orientació inicial oest-est, girant després en direcció sud-est fins a arribar al pou d'accés oriental.
- **Espai D.** El pou de ventilació, situat per sobre del darrer graó del túnel principal, d'uns 50-60 cm d'amplada i al voltant d'1,60 m de fondària, que permetia l'airejament de l'estructura subterrània.
- **Espai E.** Espai perpendicular als corredors A i C, orientat en sentit sud-nord, que queda just davant del pou de ventilació, amb una superfície d'aproximadament 2 metres quadrats.
- **Espai F.** El pou d'accés oriental, amb un pendent pronunciat d'entre 50° i 80° i petits sortints que semblen ser restes de les escales d'accés erosionades, permetent grimpar amb certa dificultat fins a l'exterior.

LA RECERCA ARXIVÍSTICA

Inicialment, vaig considerar que el soterrani era una fresquera o celler. Un tipus d'estructura típica dels segles XVII i XVIII, pensada, entre altres funcionalitats, per aïllar els aliments de la temperatura exterior, a tall de neveres naturals.

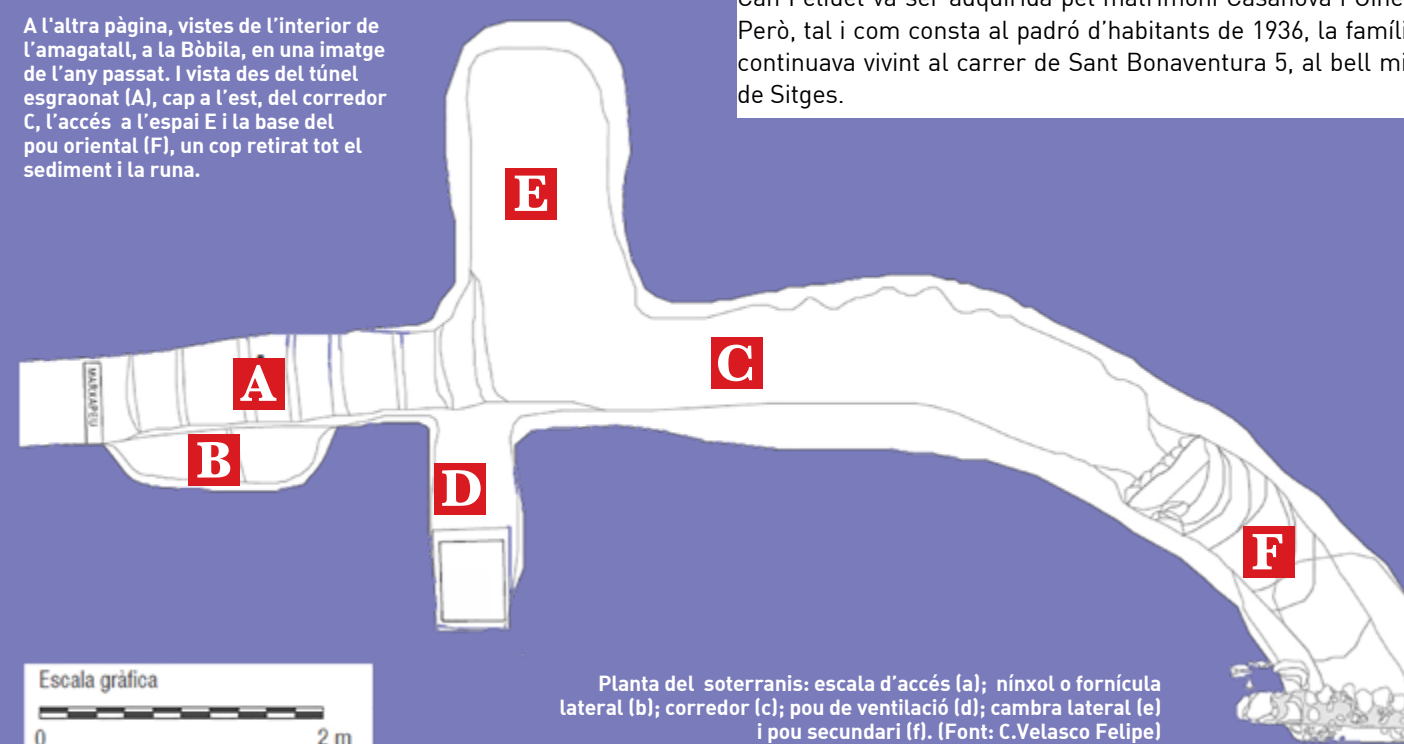
Amb tot, per tal de treure l'entrellat sobre l'origen d'aquella construcció subterrània, vaig decidir d'acudir a l'Arxiu Històric de Sitges (en endavant AHS). Allà la meua recerca, amb la col·laboració inestimable de l'historiador i director de la institució, Xavier Miret i Mestre, va revelar que la finca, a sota de la qual havien aparegut els túnels, era anomenada Can Feliuet, i que fou construïda vers el darrer terç del segle XIX.

El nom de Can Feliu, o Can Feliuet, deriva de qui va ser propietari d'aquesta finca: Feliu Mirabent i Mitjà, que tenia la seva primera residència al carrer Bonaire, 12¹. És un personatge que va arribar a ser regidor de l'Ajuntament de Sitges², i va ser conegut sobretot com a un dels productors i embotelladors de malvasia i moscatell de finals del segle XIX. Gràcies al plànol i registre cadastral del 1932 que es mostra a la figura anterior, podem confirmar que encara hi havia una considerable plantació de raïm en aquells terrenys per aquelles dates, que ocupaven una extensió de 2.726 metres quadrats del total de 0,9 hectàrees de la finca.

Atenent, doncs, a que la casa no s'edificà fins al darrer terç del segle XIX, calia descartar la hipòtesi de fresquera i, a la vegada, abandonar la idea que fos una estructura datable en les dues centúries precedents, doncs no hi ha cap indici, ni arqueològic ni documental, de l'existència d'una edificació anterior a Can Feliuet al lloc.

Durant la segona meitat dels anys 20 s'establiren a Sitges, provinents de la població del Forcall (a la comarca dels Ports, al País Valencià), la família formada per Vicent Casanova, la seva esposa Remei Giner, la seva mare Joaquina Querol Mampel; dues filles (Remei i Consol), i un fill, que ha esdevingut el protagonista de la nostra recerca, Santiago Casanova i Giner (1922 - Barcelona, 2011). A finals de 1929, ja a Sitges, nasqué el quart fill del matrimoni, Josep Antoni. Segons les dades del cadastre municipal de finques rústegues, el 1935 la propietat de Can Feliuet va ser adquirida pel matrimoni Casanova i Giner. Però, tal i com consta al padró d'habitants de 1936, la família continuava vivint al carrer de Sant Bonaventura 5, al bell mig de Sitges.

A l'altra pàgina, vistes de l'interior de l'amagatall, a la Bòbila, en una imatge de l'any passat. I vista des del túnel esgraonat (A), cap a l'est, del corredor C, l'accés a l'espai E i la base del pou oriental (F), un cop retirat tot el sediment i la runa.

De seguida se'ns va informar que la finca era justament dels pares de Mn. Santiago Casanova i Giner, que la família era de creences profundament catòliques i que el mossèn havia donat a l'Arxiu de Sitges els ossos recollits a la Cova del Gegant, entre els quals s'identificà un fragment de mandíbula de neandertal [4], materials arqueològics recollits a Sitges i, entre d'altre documentació, una important col·lecció de goig. La documentació biogràfica del mossèn que hi ha a l'arxiu informava dels seus coneixements paleontològics i de la seva col·laboració amb el Museu Geològic del Seminari de Barcelona. Sabíem ja que el jove Santiago, després d'haver-se estat formant en llatinitat des del 1931 amb Mn. Josep Bordàs –qui, per cert, va ser víctima de la persecució religiosa del 1936–, va començar, el 1934, i amb tan sols 12 anys, a estudiar Retòrica (IV de llatí) al Seminari Conciliar de Barcelona. Segons les fonts documentades, per aquelles dates començaria ja a dur sotana. Va ser amb l'esclat de la Guerra Civil, el 18 de juliol de 1936, havent finalitzat primer de Filosofia, que Santiago Casanova i Giner va haver d'interrompre la seva formació a la ciutat i, tal i com la mateixa institució eclesiàstica reconeixia en la seva biografia pòstuma, va haver de fugir a Sitges, on va romandre en la clandestinitat durant el temps de conflicte, finalitzant el segon curs en aquelles condicions, ocult de la persecució d'anarquistes i republicans, entre 1937 i 1938 (Font: *La Veu Parroquial de Gornal, Clariana i Sant Marçal*. Any XVI. Núm. 181. 5 de març de 1995).

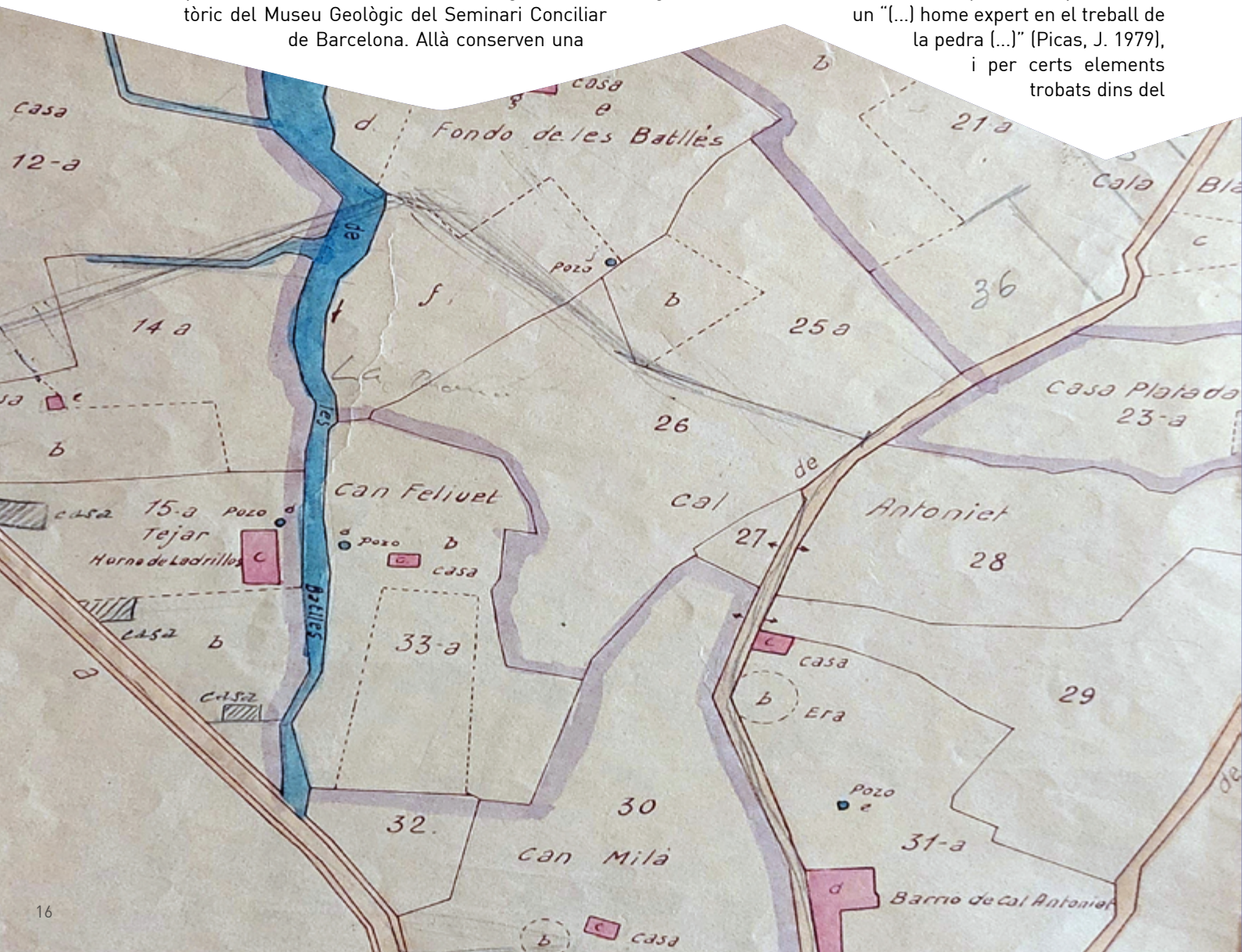
Per tal d'aprofundir més en el passat del mossèn, i per mirar de trobar noves pistes per avançar amb la recerca vam decidir adreçar-nos, i consultar també, l'Arxiu Biogràfic i Històric del Museu Geològic del Seminari Conciliar de Barcelona. Allà conserven una

caixa amb documents, publicacions i correspondència de Mn. Santiago Casanova i Giner i fotografies personals que evidencien la freqüentació per la família a Can Feliuet, com a mínim, fins als anys 70.

Sabent del cert que estava la família Casanova i Giner en possessió de les dues finques, seria la ubicada a les afores, Can Feliuet, l'escollida per a romandre ocult dels milicians republicans que l'empaitaven, segons reconeixia el propi Mn. Casanova:

"[...] Durant la persecució religiosa, uns milicians ens registraren la casa més d'una vegada, buscant un capellà o un frare. Ho regiraren tot, fins la motxilla de caçar del meu pare, i d'ella la cartereta on portava sempre la llicència de caçar... Tots passaren pel costat d'un bagul on havia la meua roba del seminari i al damunt de tot la meua sotana i el meu sobrepellís. Ningú va aixecar-ne la tapa. Què hauria passat? [...]" (Vilà, J.; Capdet, V. 1998. p.36)

Tot evidencià, a la fi, que el soterrani descobert a Can Feliuet va servir com a refugi/amagatall d'emergència per en Santiago durant aquest període i en aquelles circumstàncies més extremes. Un espai segur sota de la casa de camp dels seus pares qui sap si per evitar les mateixes represàlies sofertes per altres capellans que havien mantingut la quotidianitat pública en una zona controlada pel bàndol republicà. Pensem, fins i tot, que la pròpia galeria, si no va ser construïda llavors, com a mínim seria reformada per adaptar-la a aquesta funció d'enfanyall. Aquest plantejament es veu reforçat, a més, per la coneguda habilitat constructiva del seu pare, Vicenç Casanova, un "[...] home expert en el treball de la pedra [...]" (Picas, J. 1979), i per certs elements trobats dins del

Vista cap amunt del pou oriental (F) des del final del corredor. A l'altra pàgina, plànol de Can Feliuet a la Bòbila i Ca l'Antoniet datat del 1932.

túnel, destacant-se, recordem, una sèrie de claus i alcaïates/escarpies molt probablement emprades per fixar cables elèctrics per il·luminar aquell espai que no rebia cap llum de l'exterior. A més, com ja s'ha dit, també tenim l'evidència dels morters emprats per segellar i deixar definitivament en desús l'amagatall on van quedar impresos els retalls de diari que daten d'entre els mesos d'abril i maig de 1942, just tres anys després del final del conflicte bèl·lic.

Acabada la guerra, en Santiago va tornar a Barcelona i va finalitzar els seus estudis de Filosofia, completant el tercer curs l'any 1939. Sabem, a més, que sent un enamorat de la natura i el patrimoni, va continuar formant-se i va esdevenir paleontòleg. D'aquí la seva vinculació amb el Museu Geològic del mateix Seminari de Barcelona. ■

Notes:

1. *El Eco de Sitges*. núm. 2844. 9 de juny de 1946. Pág.1.
2. *La Voz de Sitges*. núm. 80. 7 de juliol de 1895. Pág.2.

Mn. Santiago Casanova i el seu amagatall durant la Guerra del 1936-1939

XAVIER MIRET I MESTRE

Cal destacar que l'equip d'arqueòlegs va dur a terme una tasca molt meritòria i detallada, però sobretot hem de destacar la dedicació exhaustiva de l'arqueòleg Carlos Velasco ja que amb la seva intenció de documentar perfectament les troballes arqueològiques es va desplaçar a l'Arxiu Històric. En saber del soterrani vaig manifestar interès en veure l'excavació i va ser la unió d'informacions d'uns i altres el que va dur a la identificació de l'ús del soterrani. Val a dir que havia visitat personalment antigues fresqueres i en visitar el jaciment ja vaig veure que aquesta opció quedava descartada pel fet que les fresqueres eren profundes, fosques i sense ventilació i aquest soterrani era superficial i amb possibilitats de ventilació i il·luminació, fet que impedia que s'hi mantingués una temperatura relativament baixa a l'estiu. Per altra banda en voler l'arqueòleg esbrinar l'història de la finca i aparèixer com a propietaris els noms de Vicenç Casanova i Remei Giner s'evidenciava una altra opció: la d'amagatall durant la Guerra, ja que sabia que justament eren els pares d'un mossèn.

Tot i que el soterrani ha desaparegut en aplicació del projecte urbanístic, la recerca arqueològica ha

Santiago Casanova, en una imatge just acabada la Guerra Civil.

donat com a resultat poder descobrir i documentar un testimoni material més de la Guerra del 1936-1939. Si ja es coneixien nius d'ametralladores per defensar el règim republicà de l'exèrcit colpista i altres cops s'ha localitzat armament divers, en aquesta ocasió la troballa ha estat un amagatall durant la guerra, d'un jove seminarista que podia haver estat víctima de la repressió que es concretà sobre els eclesiàstics. Un altre dia potser se'n podria trobar un jove que s'amagués per anar al front. Tot contribueix a conèixer al complet el conflicte armat que es plantejà aquells anys.

Un cop esclatà el cop d'estat militar el 18 de juliol de 1936, allà on no triomfà, els grups que havien impedit que s'estronqués el règim democràtic i republicà actuaren violentament sobre aquells que donaven suport al cop d'estat. L'església era identificada per anarquistes, comunistes i socialistes com a conformadora de l'entorn ideològic que els impedia la transformació social que anhelaven. Cal tenir present que la Dictadura de Primo de Rivera ja havia exercit repressió i que el cop d'estat militar n'augurava de més intensa justament quan s'esperava una millora en les condicions de vida dels treballadors. La persecució a eclesiàstics i mostres de culte religiós va ser intensa i generalitzada. Del que s'esdevingué a Sitges en destaquem els escrits de Joaquima Caballol i Moreu, Bonaventura Julià i Massó, David Jou i Andreu¹.

David Jou esmenta el saqueig i destrossa de l'església, la desaparició de campanes, la prohibició de tinença de qualsevol imatge i la seva requisita i crema, i l'assassinat de capellans i escolapis a principis d'agost del 1936. Destaquem que parla d'un soterrani, aquest cop de protecció de les bombes i dels perills que es podien esdevenir en els moments dels combats finals: "pel que fa als dies previs al 22 de gener d'ara fa seixanta anys, voldria recordar que el meu pare havia preparat una mena de refugi al soterrani de casa, reforçant i apuntalant la volta amb taulons per sota, i per damunt també amb taulons

i sorra, a fi de poder-nos-hi aixoplugar tota la família i uns veïns".

Preguntat Enric Ferrer i Batet, de Gavà, amic de Mn. Santiago Casanova, ens va dir que Mn. Santiago li havia explicat que algú "va denunciar que a casa seva hi vivia un religiós. Van anar un grup amb armes i van registrar la casa. Els van dir que si trobaven res els matarien, el que parlava jugava amb una pistola i estava assegut sobre un cistell de la roba de rentar, si hagués mirat dins el cistell on seia, hauria vist l'uniforme del seminari". Van tenir sort i ben segur que per altra banda prevenció. ja que Mn. Santiago no estava a la casa, ben segur que on devia estar amagat era a Can Feliuet.

La biografia de Mn. Santiago publicada a la revista *Batalleria* del Museu Geològic del Seminari, el 2 de desembre de 2011, confirma que va iniciar els estudis de llatinitat a Sitges en 1931, que ingressà al seminari de Barcelona en 1934, i que l'esclat de la guerra va interrompre la continuïtat dels estudis quan havia acabat el primer de Filosofia. El 1939 reprengué els estudis al seminari. El 1945 seria ordenat sacerdot.

La recerca arqueològica ha donat com a resultat poder descobrir i documentar un testimoni material més de la Guerra del 1936-1939

La seva biografia destaca la gran obra de difusió i edició de goigs, la construcció de creus de terme i pedrons, la reconstrucció d'ermites com la de Muntanyans, així com els seus estudis i troballes paleontològiques. Va ser capellà de la tinença de Garraf el 1976, i de 1979 a 1999, rector de Sant Marçal de Castellet. Donà les seves col·leccions i documents a cada població a la que havia servit com a mossèn o què hi tenia un lligam familiar, és a dir, Sitges i el Forcall i comarques veïnes. Va ser l'Arxiu Històric de Sitges qui acollí en 1998 les restes òssies de la Cova del Gegant, així com altres materials arqueològics que havia trobat a Sitges i una important col·lecció de goigs. Era tota una mostra de la profunda estima per Sitges i la seva història. El seus darrers dies els visqué a la Residència Sacerdotal de Sant Josep Oriol, a Barcelona. Sense ell no hauria estat possible que mercès a que el 2005 es donà a conèixer la mandíbula de neandertal de la Cova del Gegant Sitges consti ja a la primera vitrina del Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Cercàvem més informació sobre Mn. Santiago i la seva vida durant la guerra. Vam posar-nos en contacte amb Mn. Victor Manuel Cardona Eixarch, degà de la Catedral de Tortosa (Baix Ebre), altre amic de Mn. Santiago, i ens va escriure "segons me va contar, en clausurar-se el Seminari de Barcelona ell va

Família Casanova i Giner. Finals dels anys 40 o principis dels anys 50. D'esquerra a dreta: Consol Casanova Giner, Remei Giner Querol, Josep Antoni Casanova Giner, Vicenç Casanova Querol, Remei Casanova Giner i Mn. Santiago Casanova i Giner. (Font: Arxiu Biogràfic i Històric del Museu Geològic del Seminari Conciliar de Barcelona).

Temps de verema a Can Feliuet. Anys 50. Mn. Santiago Casanova, amb sotana i espadenyes, aboca el raïm.

quedar a Sitges, a casa dels pares. I durant la Guerra Civil va anar a viure a 'la vinya'. En la biografia de Mn. Santiago que va escriure comenta que: "Clandestinamente siguió con aquellos [sus estudios eclesiásticos] durante la contienda civil de 1936-1939". Si ja sabíem que en començar la guerra no estava a la casa familiar del casc urbà per evitar les intrusions de milicians. Aquestes informacions ens permeten saber que durant la guerra si que estava a Sitges, ja que hi havia retornat en ser ja conclòs el curs al seminari el juliol del 1936, però a can Feliuet, on fins i tot va poder tenir a l'abast llibres d'estudis eclesiàstics.

Mn. Víctor Manuel Cardona Eixarch encara ens facilità un article que ens ofereix interessants dades sobre Sitges i els Casanova Giner del temps de la guerra, concretament la biografia de la tieta de Mn. Santiago, Consolación Giner Querol, que era monja hospitalària i atenia malalts a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, que havia publicat a *Tercer centenario. Órgano informativo de la celebración en Forcall 1985-8*, núm. 62, de l'1 de maig de 1985, on hi explica: "el día de Todos los Santos de 1890 nació en Forcall, a Ca Velarde, una niña hija de los consortes José Giner Felipe (tío Velarde) y Joaquina Querol Mampel, él de Luco de Bordón, ella de Forcall". Diu que de joveneta es va traslladar a Barcelona a fer de criada de l'Hospital de la Santa Creu i va decidir fer-se monja hospitalària de la Santa Creu. Va fer els estudis d'infermera i n'aconseguí el títol, però a partir de juliol de 1936

Mossèn Casanova es va amagar durant la guerra a Can Feliuet, a la Bòbila, on fins i tot va poder tenir a l'abast llibres d'estudis eclesiàstics

foren expulsades. "A los pocos días de la guerra un cuñado de la Hna. Consolación se llegó al Hospital para recogerla debido a las noticias alarmantes que corrían de boca en boca y volvió a su casa horrorizado de lo que había visto tan pronto puso los pies en Barcelona". Prop de l'estació de tren de Passeig de Gràcia hi va veure un convent saquejat... "Pues bien, a pesar de eso llegó al hospital de San Pablo donde los milicianos respondieron a sus indagaciones: "aquí no hay ninguna monja". Con la natural angustia volvió a su casa de Sitges, llenando de incertidumbre y ansiedad a toda la familia. Al cabo de unos días de singular angustia, llegó a su familia residente en Sitges una carta notificando el paradero de la hermana. Un buen vaquero, que tenía su establo en el cruce de las calles Diagonal - Aragón de Barcelona, tenía recogidas a varias hermanas del Hospital de la Santa Cruz en su casa, entre ellas estaba esta Hermana forcallana; el buen vaquero se jugaba la vida como bien sabemos los que vivieron aquellos días... y allí en aquel refugio cristiano la recogió su cuñado para llevarla a su casa de Sitges".

"Los tres años de guerra 1936-1939 los pasó en Sitges con su madre, dos hermanas, el cuñado y cuatro sobrinos. Fue valiente, ella pasó -escondido en un cesto- el cáliz del Rdo. D. José Bordás (nuestro compatriota asesinado por odio a la Fe el 11 de agosto de 1936) por en medio de los controles de milicianos situados en la carretera que de Sitges va a S. Pedro de Ribes, para salvarlo de la profanación y de la rapiña, lo que se consiguió escondiéndolo en el campo". ... "la hermana Consolación durante su estancia forzada en Sitges ayudó a su familia en todo, en el trabajo del campo, en la casa y en la confección de alpargatas, con las que efectua-

ban algún cambio, en aquel tiempo de penúria y escasez; la suela la recortaba el cabeza de familia aprovechando neumáticos viejos, las mujeres, y entre ellas la Hermana Consolación, reviviendo su labor artesana aprendida en Forcall, vestían dicha suela con lo que resultaban unas alpargatas de muy larga duración. El que esto escribe bien que las calzó".

"La Providencia velaba por la Hermana. En cierta ocasión unos aviones dejaron caer unas bombas en las afueras de Sitges, debido a ello murieron dos personas. Una de las bombas -ésta incendiaria- cayó a menos de 50 metros del lugar donde la Hna. Consolación estaba lavando la ropa al aire libre, y no recibió daño alguno ni siquiera de la metralla proveniente de las bombas explosivas que perforaron una techumbre situada a su lado". Acabada la guerra ella reingressà a l'orde i Mn. Santiago al Seminari.

Podem pensar que Consolació Giner no devia manifestar la seva condició de monja a Sitges, devia passar per familiar acollida.

David Jou en el seu treball sobre la guerra esmenta el bombardeig que deixà il·lesa Consolació Giner: "Un altre bombardeig tingué lloc el 8 d'agost del 1938, cap al migdia d'un dia de sol propi de l'estiu. Les bombes aquesta vegada varen caure al Poble Sec i el Camí de la Fita, llavors poblats per unes poques casetes, i varen ocasionar dues víctimes mortals.... També produïren alguns desperfectes materials". Bonaventura Julià detalla al seu dietari que foren 15 bombes llançades, i esmenta els desperfectes en construccions, també esmentats per Jaquima Caballol.

Àngels Parés Corretger, en el seu treball *Les defenses militars i els bombardeigs a Sitges durant la Guerra Civil (1936-1939)*² ens diu que "dels refugis de Sitges no se n'ha conservat cap".

Així es que dels escassos testimonis materials de la Guerra del 1936-1939 se n'ha pogut descobrir i identificar un de desconegut fins ara que aporta el coneixement d'un vessant més dels fets que s'esdevingueren.

Agraim especialment a Mn. Víctor Manuel Cardona i Eixarch i a Enric Ferrer i Batet les informacions que ens han facilitat, Així com l'atenció rebuda per part d'Enric Aragonés i Valls, arxiver del Museu Geològic del Seminari, i de Joan Barrull, voluntari que ens hi atengué. ■

Vicenç Casanova treballant a Can Feliuet. Vers finals dels 50 o inicis dels 60. A l'altra pàgina, vista cap al nord del solar intervingut. A l'esquerra les runes de Can Feliuet i, a la dreta, les terrasses amb els marges de pedra seca que apareixen de les fotografies familiars de Mn. Casanova.

Notes:

1. Joaquina Caballol i Moreu: *La guerra de 1936-1939 a Sitges* (un dietari personal). Grup d'Estudis Sitgetans, GES 1999, 278 pàgs.

Bonaventura Julià i Massó: *Diari de guerra i Postguerra*. Sitges 1936-1942. Grup d'Estudis Sitgetans, GES 2002, 334 pàgs.

David Jou i Andreu: *La guerra civil de 1936-39 a Sitges. Tres conferències*. GES 2001.

2. Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans núm. 138, agost de 2011, i núm. 139, novembre de 2011.

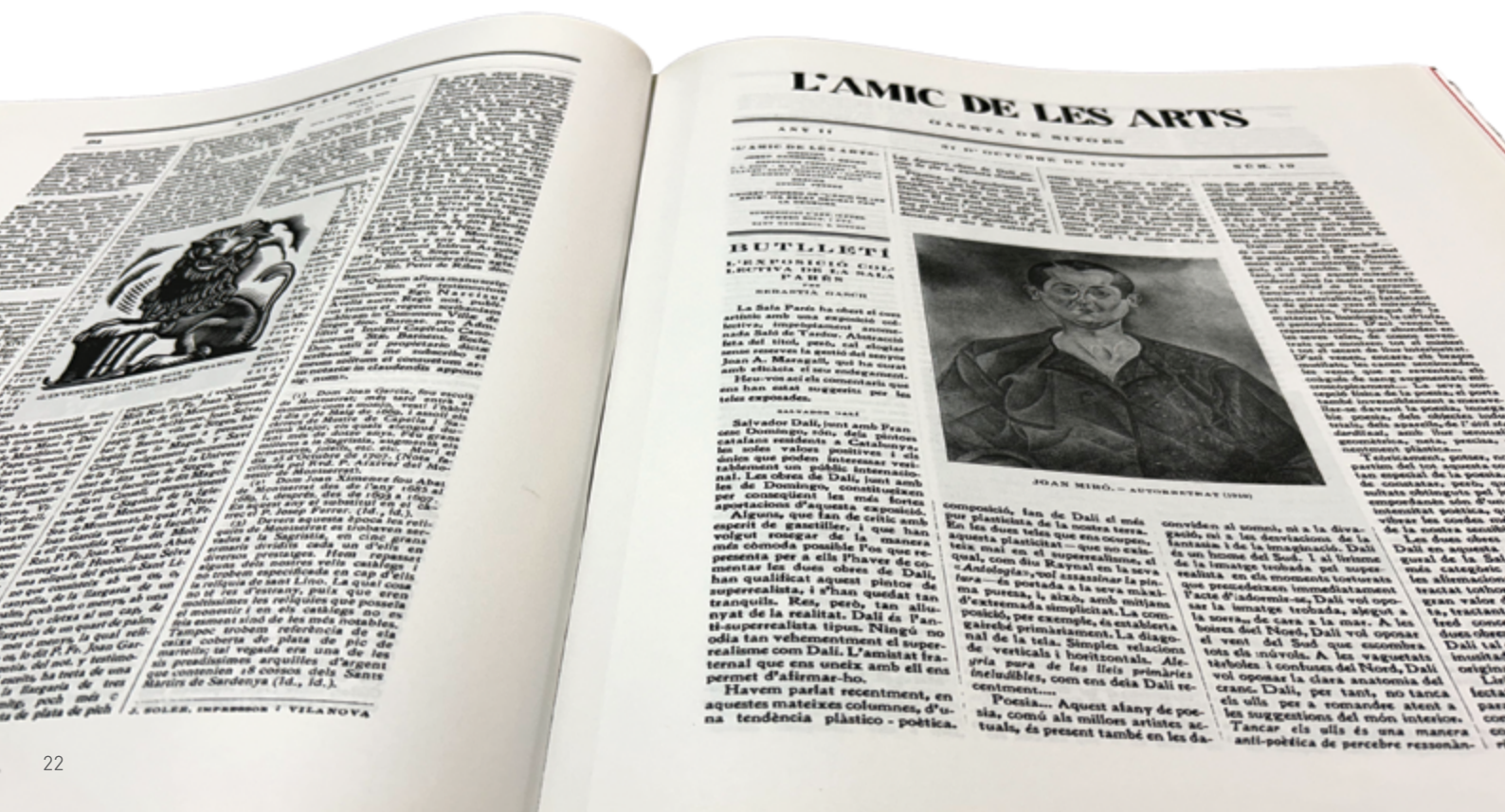

Can Feliuet

LA REVISTA QUE VA MARCAR UNA ÈPOCA

SANTI TERRAZA

‘L’Amic de les Arts’, editada entre 1926 i 29 a Sitges, va ser un acurat laboratori de la transició del Noucentisme a les Avantguardes

En la història de Sitges hi ha tres episodis compresos en poc més de trenta anys, que van resultar cabdals en la trajectòria com a vila vinculada a les arts i en la seva projecció en el mapa cultural del país. En primer lloc, l’arribada de Santiago Rusiñol, el 1891, i l’organització de les cinc Festes Modernistes, entre 1892 i 99. En segon lloc, la construcció de Maricel, entre 1910 i 18, com a edifici de referència del Noucentisme i seu de la col·lecció que va reunir Charles Deering. I a continuació, l’edició de *L’Amic de les Arts*, entre 1926 i 29, de la mà de Josep Carbonell i Gener com una publicació que en el seu moment va ser un laboratori de la transició del Noucentisme a les Avantguardes i que amb el pas del temps ha quedat com una de les publicacions culturals de major prestigi a Catalunya.

A les portes del seu centenari, *L’Amic de les Arts* rep ara el seu merescut homenatge amb una exposició organitzada per Museus de Sitges a la Sala Vaixells del Palau de Maricel, que presenta, a més d’exemplars de la revista i altres publicaci-

vista que aportava idees i reflexió cultural i recollia les tendències emergents del moment, com la pràctica dels esports, que començaven a implantar-se en diverses capes socials. De fet, l’epígraf que va acompanyar la publicació va ser “revista d’art, lletres i esports”.

Després de *Terramar*, Carbonell i Gener va impulsar, entre 1921 i 23, *Monitor*, batejada com a “gasetta d’art, política i literatura” i on va establir una estreta relació amb J.V. Foix, que es va palesar en la defensa d’un concepte de pàtria que és hereu d’Enric Prat de la Riba i beu d’Eugeni d’Ors, però que també mostra un cert interès per l’Action Française de Charles Maurras. A més de Foix, Carbonell i Gener va reunir com a col·laboradors a Magí A. Cassanyes, Josep M. Junoy, Marià Manent, Joan Estelrich, Tomàs Garcés i Trinitat Catasús, entre d’altres. Aquest catàleg notable de persones del món de les arts ja il·lustra les habilitats i capacitats de Carbonell i Gener per sumar talent entorn els seus projectes.

Domènec Font, J. V. Foix, Sebastià Gasch, Lluís Montanyà, Josep Carbonell i Gener (amb el seu fill primogènit, Jordi Carbonell i Montanyà a coll), Federico García Lorca, Salvador Dalí i Magí A. Cassanyes a l’estació de Sitges, el 1927. A l’altra pàgina, coberta del número 19 de ‘L’Amic de les Arts’, amb una il·lustració de Joan Miró.

ons coetànies, obres de Salvador Dalí, Joaquim Torres García, Rafael Barradas, Josep Maria de Togores, Artur Carbonell o Pere Jou, entre d’altres, i que il·lustren aquesta evolució estètica i conceptual de l’ordre marcat pel Noucentisme a la innovació i el trencament dictat per les Avantguardes.

Josep Carbonell i Gener (Sitges, 1897 - 1979) impulsa *L’Amic de les Arts* després de dues interessants experiències com a editor. Entre 1919 i 21 va ser el responsable de la revista *Terramar*, creada com a eina de propaganda –però també amb una elevada consciència cultural– de l’empresa promotora de la urbanització Terramar, pilotada per l’enginyer sabadellenc Francesc Armengol. El projecte de ciutat - jardí de Terramar, inspirat en la Riviera francesa, va suposar una confluència de benestar i desenvolupament urbà sota els paràmetres estètics i conceptuals del Noucentisme. Però també va enarborar un compromís social significatiu, amb la publicació d’una re-

UNA NÒMINA DE FIRMES I ARTISTES DE NIVELL

Algunes d’aquestes figures van acompanyar Carbonell i Gener en la seva nova aventura, *L’Amic de les Arts*, que d’entrada va néixer, el 1926, amb un propòsit més local que nacional: “iniciar, propagar i enfortir l’esperit, la cultura i la civilitat de Sitges”. La nòmina de crítics, artistes i escriptors que va aconseguir aplegar, però, no tenien un marc d’actuació estrictament sitgetà, sinó que anaven molt més enllà. I això va resultar determinant per a que la revista prengués vol com a referència de les arts arreu del país i, fins i tot, atragués figures emergents de les lletres castellanes del moment, com Federico García Lorca.

El nucli inicial de *L’Amic de les Arts* va ser fonamentalment local, amb el mateix Carbonell i Gener, Magí A. Cassanyes i Ramon Planes, tots tres sitgetans, als quals s’hi va sumar també J.V. Foix, amb qui Carbonell havia compartit experi-

ències i visions en l'edició de *Monitor*. A partir del número 8 (octubre de 1926), la revista rep la participació de figures que integraven el nou sistema cultural del país, com Sebastià Gasch, Lluís Montanyà i, especialment, Salvador Dalí, que li permetran obrir el focus i projectar-se com una publicació de projecció a Barcelona. Això es posa de manifest en les vendes que hi efectua, però també en la publicitat que hi rep, tant de galeries d'art (Laietanes, Artur Ramon, Dalmau...) com d'editorials, tallers d'artistes i comerços de la ciutat. *L'Amic de les Arts* havia esdevingut una publicació de referència i el consum de les arts hi havia de ser representat.

Els dos nuclis (el sitgetà i el *forani*) van conviure amb aparent harmonia en l'edició de la revista, especialment per la capacitat de Carbonell i Gener per adaptar-se a les diferents sensibilitats i, sobretot, per la seva política de tolerància en la publicació de continguts heterogenis i divergents, malgrat les tensions que en alguna ocasió li va provocar. La llista de

considerar que el grup de Sitges tenia una exposició crítica més convencional i el forani més agosarada –com s'exposa de manera clara en *El Manifest groc*, del 1928, elaborat (també amb visions no sempre coincidents) per tres peces clau de la revista: Dalí, Gasch i Montanyà-. Però sí que és cert que es produeix una evolució en els continguts en el moment que la publicació –a finals de 1926– reforça el seu cos amb redactors permanents com Gasch i Montanyà (junt amb Casanyes, Planes, Forment i Foix), així com les col·laboracions literàries i artístiques de Dalí, que recullen propostes radicals que responen a una aposta avançada de transformació de les arts.

Aquesta sintonia i conjunció de tendències artístiques i de pensament constitueix una de les majors riqueses de *L'Amic de les Arts*: Carbonell i Gener signa articles de gran significació cultural –i en certa manera, política– quan tracta amb profunditat i exaltació l'occitanisme (una de les seves debili-

En primer terme a la dreta, 'Paisatge' (1926), d'Artur Carbonell, i al fons, 'Retrat d'en Pep Capelles' (1927), d'Agustí Ferrer Pino.

col·laboradors va continuar creixent, tant entre crítics i creadors de Barcelona com de la vila (Agustí Ferrer Pino, Emerència Roig i Raventós, Alfred Sisquella) i en tots els casos van disposar de llibertat creativa i expositiva.

EL COMBAT INVISIBLE ENTRE NOUCENTISME I AVANTGUARDES

Precisament, aquest *laissez faire* de Carbonell en els continguts permet copsar amb major constatació el trànsit –i la convivència– entre els plantejaments conceptuals i el marc estètic del Noucentisme, d'una banda, i el de les Avantguardes, d'una altra. Seria agosarat i excessivament simplista

tats, que ja havia recollit a *Monitor* i que la seva presència a la nova revista li va acabar provocant divergències amb Gasch) o aborda la vida i martiri de Sant Bartomeu Apòstol (en un article de Jordi Mössinger, amb motiu de la Festa Major de 1927), mentre Dalí exposa la màxima radicalitat conceptual en la seva visió de l'art. A les pàgines de la revista es reprodueixen obres de Botticelli, Andrea del Castagno o Goya i també d'altres de Picasso, Klee i Léger, a més de Cézanne o Miró. És com si *L'Amic de les Arts* fos l'escenari d'un combat invisible entre el Noucentisme i les Avantguardes, on tots dos acaben exhibint els seus plantejaments amb una relativa comoditat.

Una visió de l'inici de l'exposició a la Sala Vaixells.

'Natura morta' (1927), de Federico García Lorca, dibuix exposat a la mostra de la Sala Vaixells.

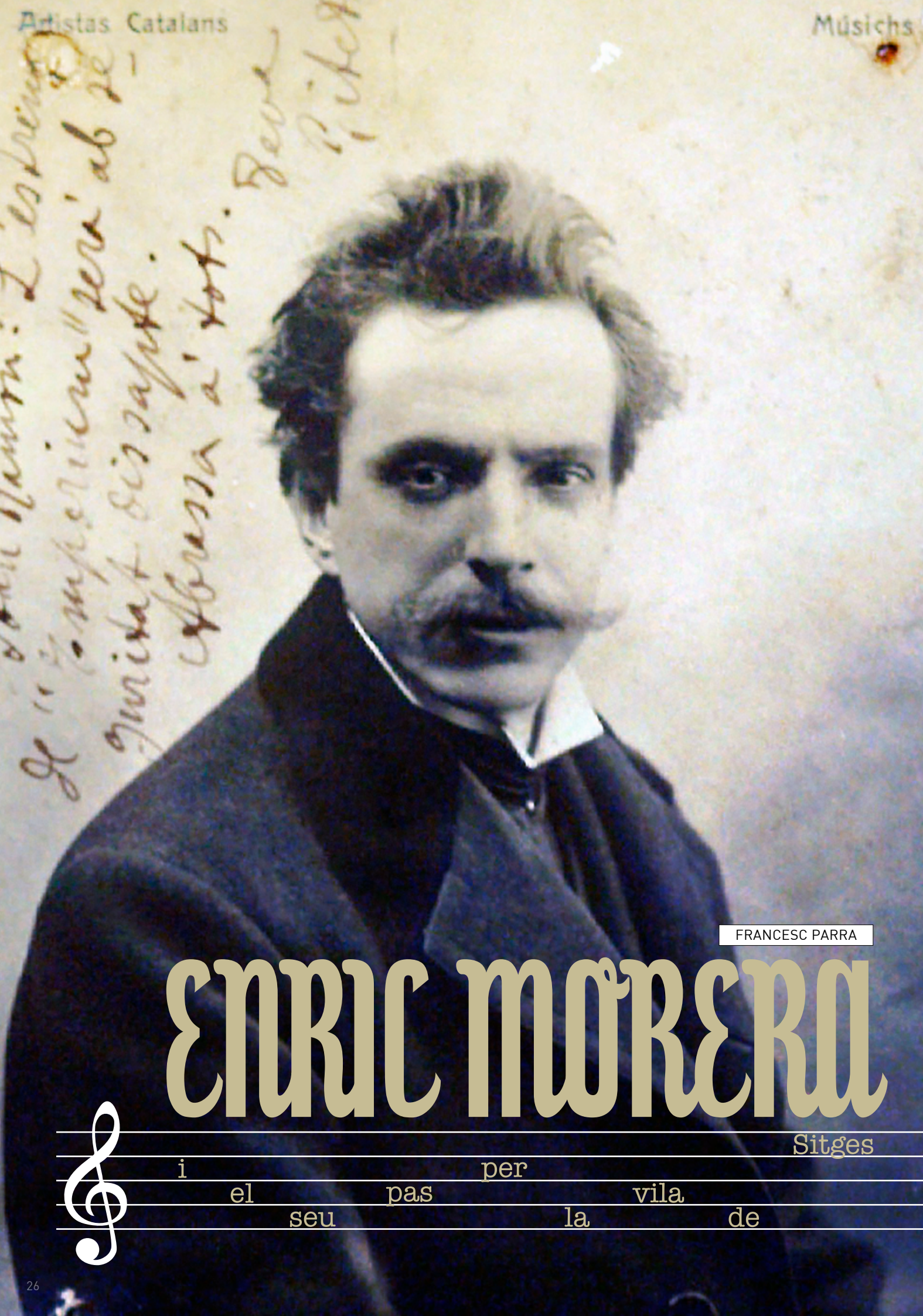
Aquesta dualitat queda curosament recollida en l'exposició *L'Amic de les Arts (Art i Poesia a Sitges, 1926 - 29)*, que es pot veure a la Sala Vaixells. Dues obres d'Artur Carbonell testimonien la pluralitat i transició estètica separades per només quatre anys, coincidents amb el període d'edició de la revista: d'una banda *Paisatge* (1926), pintura adquirida el 2018 pel Consorci del Patrimoni de Sitges i que forma part dels fons del Museu de Maricel, i d'una altra, *Sense títol* (c. 1930), un dibuix a guaix i tinta sobre paper (procedent d'una col·lecció particular), que mostra la influència surrealista. Al costat mateix d'aquesta obra, està exposada la coberta amb la que Carbonell va il·lustrar la Segona Festa del Llibre, l'octubre de 1929, just quan la revista acabava d'arribar al final del seu recorregut.

Precisament, el darrer número de *L'Amic de les Arts* –el que fa 31 i que data de 31 març de 1929– va estar dirigit conjuntament per Salvador Dalí, Sebastià Gasch i Lluís Montanyà i constitueix una explosió pròpiament *anti-artística*, que respon al pensament i exposició de Dalí. El textos de *L'alliberament dels dits* i *El peix perseguit per un raïm* precedeixen l'entrevista que el mateix artista empordanès fa a Luis Buñuel, figura emergent del surrealisme aplicat a la cinematografia i amb el qual es posa punt i final a la que ha estat un de les publicacions culturals més completes que ha tingut el país. I feta a Sitges. ■

A dalt, il·lustració d'Artur Carbonell per a la Segona Festa del Llibre de Sitges (1929). A baix, coberta de l'últim número de 'L'Amic de les Arts', amb un text de Salvador Dalí.

FRANCESC PARRA

ENRIC MORERA

Sitges

i el seu pas per la vila de

Enric Morera i Viura (1865-1942) va ser un dels representants del Modernisme i un dels compositors catalans més importants de la música de finals de segle XIX i principis del XX. Influí en les noves generacions de compositors. La seva obra reflecteix complicitat amb els compositors Isaac Albéniz i Enric Granados, amb els quals compartí el projecte i la creació del Teatre Líric Català, i també la influència dels seus mestres, el compositor, professor i musicòleg Felip Pedrell, Carles G. Vidiella o el violinista Ernesto Cioffi, i entrà tot seguit, a formar part de l'orquestra del Gran Teatre del Liceu¹.

A la dècada de 1890, mentre les sarsueles i el *gènere chico* triomfaven als teatres i òperes, Morera va proposar un model de música catalana: repertori simfònic, teatre líric i cançó coral. Amb la col·laboració d'Ignasi Iglésias, Miquel Utrillo, i la producció musical dels Espectacles i audicions Graner, endegà, al teatre Tívoli, la creació del Teatre Líric Català.

Enric Morera va estudiar a Brussel·les cinc anys, de 1885 a 1890, en què tornà a Barcelona i fou a la ciutat comtal que aconseguí entrar en l'orquestra del Liceu, on actuà per espai de tres temporades.

En l'ambient musical de la Barcelona d'aquells anys, a part de Granados, Antoni Nicolau, Amadeu Vives i Lluís Millet, destacaven compositors com Josep Garcia Robles, Francesc Alió, Joan Gay o Josep Lapeyra. Enric Morera, que en aquell moment tenia 25 anys, va entrar en la vida musical barcelonina portant aires de fora i l'empenta de la seva joventut², de manera que no li costà gaire fer-se amo de la situació. A finals de 1892, debutà amb una composició orquestral titulada *Dansa de gnoms*, "petita obra simfònica, força interessant, esdevenint com a resultat, imponent-se tot seguit per la novetat"³. La *Dansa de gnoms* s'estrenà a l'Associació Musical de Barcelona el 13 de novembre de 1892.

El seu moment de glòria va arribar, però, el 1893 amb el poema simfònic *Introducció a l'Atlàntida*, inspirat en la introducció de la creació poètica de mossèn Cinto Verdaguer, que la Societat Catalana de Concerts va estrenar al Teatre Principal el 24 de febrer del 1893, dirigida pel mestre Antoni Nicolau⁴. Amb l'estrena d'aquesta obra, Morera es va manifestar com una nova promesa. S'explica que el mestre Nicolau va dir a Morera, abraçant-lo amb efusió i brillant-li llàgrimes als ulls, "si així comences, com acabaràs? Ai de mi, que no ho podré veure!".

Morera va aterrar a Sitges, com tants altres artistes, escriptors i músics, de la mà de Santiago Rusiñol. El 1893 va participar en la segona Festa Modernista amb la interpretació, al

Prado, de fragments de les seves *Sonata en do menor* i *Quartet en si menor*. En la primera part de l'acte, a més de les obres de Morera se'n van interpretar altres de David Popper, Benjamin Godard i un *Quintet* de César Frank. I en la segona, s'estrenà la traducció catalana, feta per Pompeu Fabra, de *La Intrusa* de Maurice Maeterlinck⁵, on Raimon Casellas interpretava el paper de l'avi.

A la Quarta Festa Modernista, que tingué lloc el 14 de febrer de 1897, es va estrenar al Prado el drama líric *La fada*, amb lletra de Jaume Massó i Torrents i música d'Enric Morera. Tracta d'amors tràgics derivats de rivalitats familiars dins d'un context, medieval i mitològic, situat en el Pirineu català.

En les seves estades a Sitges, Morera va fer amistat i coneixença amb molts sitgetans. Un gran amic seu va ser Salvador Robert, conegut per *Tirano*, un barber culte, polifacètic i pintoresc, molt aficionat a la música, que es va fer amic de tota la intel·lectualitat sitgetana o que visitava Sitges. L'any 1909, Morera va apadrinar el fill del Tirano, Jordi. I també va conèixer els Riera, especialment la que seria la seva dona, Maria Riera, la filla de la família. Els pares de la noia eren Joan Riera i Fabre i Marcel·la Mestre i Cot i vivien al carrer de Sant Bartomeu número 2. Mentre festejaven, *La Voz de Sitges* explica que l'agost de 1897 "el coro Catalunya Nova que dirige el maestro Morera ha estrenado una magnífica bandera confeccionada por la simpática y hermosa señorita María Riera y tres varias de sus amigas"⁶. El 22 de novembre d'aquell mateix

A la dreta, cartell de 'La fada', representada a la Quarta Festa Modernista, i obra de Miquel Utrillo. A dalt, els actors de 'La fada'. A l'altra pàgina, fotografia d'Enric Morera editada en una postal

any 1897, Enric Morera i Maria Riera es van casar al Santuari del Vinyet. Els havia de casar mossèn Cinto Verdaguer, però finalment va ser el rector de Sitges, Josep Bricullé. Els padrins van ser el pintor Arcadi Mas i Fondevila i el metge Gaietà Benaprès, i com a testimonis Santiago Rusiñol i Antoni Almirall i Romagosa⁷. En un primer moment, el matrimoni va anar a viure a Barcelona.

Morera va tenir també gran participació en la cinquena Festa Modernista, el 5 de juliol de 1899. Al teatre del Retiro, el pianista Joaquim Nin va interpretar obres de Morera, Joan Gay, Francesc Alió i altres, Ignasi Iglésias va estrenar *Lladres!*; Apel·les Mestres, *La reina del cor*, amb música de Morera; i Santiago Rusiñol, *L'alegria que passa*, amb música també d'Enric Morera.

Durant aquests anys de relació amb el Modernisme, Morera va ser impulsor de diferents iniciatives musicals. Així, el 14 de juliol de l'any 1895, va fundar la coral Catalunya Nova, formada per obrers, a l'estil dels cors de Clavé. Rusiñol immortalitzà aquesta acció en un quadre que es troba en un lloc preferent al Cau Ferrat. El seu primer concert va ser en el saló de l'Ateneu Barcelonès, el 7 de març de 1896 i, després va recórrer nombroses poblacions del país, entre elles Sitges. Com el 8 de setembre de 1897, en què actuaren al Retiro. I el 10 setembre de 1899 en què van cantar la missa de Glòria al Vinyet i a la tarda hi van fer un concert al Retiro. Morera va dirigir la Catalunya Nova fins a l'any 1900. El quadre del Cau Ferrat on Rusiñol pintà el nostre compositor dirigint el cor Catalunya Nova, encara resta penjat al gran saló del museu, això ens fa indicar que Rusiñol li tenia un gran afecte.

Amb tot, Enric Morera i Maria Riera van decidir anar a viure a Sitges. Com que Morera volia viure en un lloc isolat, ell i el seu amic Salvador Robert, *Tirano*, van recórrer les masies de la rodalia. El mas d'en Puig, havia estat reformat recentment, com indica la data de 1900 que figura a la seva façana, i va agradar a Morera. El Tirano va fer gestions amb l'amo del mas, Rafael Llopart Ferret, i aquest va llogar unes habitacions al matrimoni.

L'estada al mas d'en Puig fou fructífera per a Enric Morera. Era una vida tranquil·la però no aïllada. Morera hi rebia amics i coneguts als quals feia escoltar fragments de l'obra que estava component⁸. Actualment, una placa a la paret del mas ho recorda: "En aquest mas d'en Puig va residir el mestre Enric Morera Viura els anys 1901-1905, i hi va compondre les seves obres. Sitges 1980".

Al mas d'en Puig, Morera va acabar l'òpera *Empòrium*. En parla *El Eco de Sitges*: "El amigo Morera se dedica en sus alegres soledades a escribir la ópera *Empòrium*... cuyo primer acto, bajo libreto del señor Marquina, está terminado. La obra [però] no està terminada [setembre de 1901], le falta todavía el tercer acto. (...) El ambiente de aquel delicioso sitio, la misma soledad que le rodea, la despreocupación de las cosas de la tierra, todo contribuye a que el compositor se entregue a sus anchas a su trabajo favorito y que este nazca fresco cual capullo de penetrante aroma"⁹.

Acabada la seva òpera, però, Enric Morera va fer una cosa contradictòria amb el que sempre havia defensat: se'n va anar a Madrid, on hi va estar entre 1902 i 1905.

Just arribat a Madrid, Morera s'adreçà al Teatro Lírico, acabat de construir, i va oferir l'òpera *Empòrium* al seu director Ruperto Chapí, que era qui tenia l'última paraula en el món del teatre musical madrileny. Chapí li va acceptar l'òpera i van començar els assaigs. Segons *l'Eco*: "Nuestro amigo don Enrique Morera continua en Madrid siendo objeto de toda clase de consideraciones... [En] el teatro Lírico se ensaya la ya célebre ópera *Empòrium* cuya partitura, según nuestras referencias entusiasmó a nuestros respetables compatriotas, confiándose que su estreno podrá tener lugar a mediados del próximo abril, augurándose con tal motivo un grandioso éxito al maestro Morera"¹⁰. Però sembla que algú no hi va estar d'acord i aconsellà l'empresa que ho deixés, i Morera i la seva obra van quedar al mig del carrer.

Però Morera no es va adaptar a l'ambient madrileny, i venia de tant en tant a Catalunya. El desembre de 1903, Morera executà al piano del Cau Ferrat fragments de les seves obres recents i treballa incansablement en diverses obres musicals per a escena.¹¹ El 6 de maig de 1904, va inaugurar un estudi a la platja de Sant Sebastià, al qual va donar el nom d'*Empòrium*. En la inauguració va interpretar el *Vals de les estrelles*, de la sarsuela *La vuelta de Pierrot*. Van parlar Joaquim Benaprès i Bonaventura Julià. El mestre Amadeu Cuscó va tocar una peça musical feta sobre un poema de Trinitat Catasús. Enric Morera va enumerar les seves produccions sitgetanes, des d'*Empòrium* fins a *La nit de l'amor*. I també van parlar, Josep Soler i Cartró i Bartomeu Carbonell Batlle. També el 1904 posà música a una obra de teatre infantil estrenada al Retiro, escrita per Joaquim Benaprès i Mestre, titulada *Nit de trons*.

Va ser l'any 1905 quan Enric Morera, amb l'*Empòrium* encara inèdit, tornà a Barcelona. A la publicació *Cu-cut* va sortir la caricatura del mestre amb l'al·legoria de *La canción del náufrago* i la llegenda "anar per llana i tornar esquilat". En el seu retrobament amb la ciutat de Barcelona, va establir contacte amb els Espectacles i audicions Graner, i va posar música a obres com *El comte Arnau*, de Josep Carner, estrenada el 14 d'octubre del 1905. I finalment, va poder estrenar al Gran Teatre del Liceu, no sense haver de superar inconvenients, la seva òpera *Empòrium*.

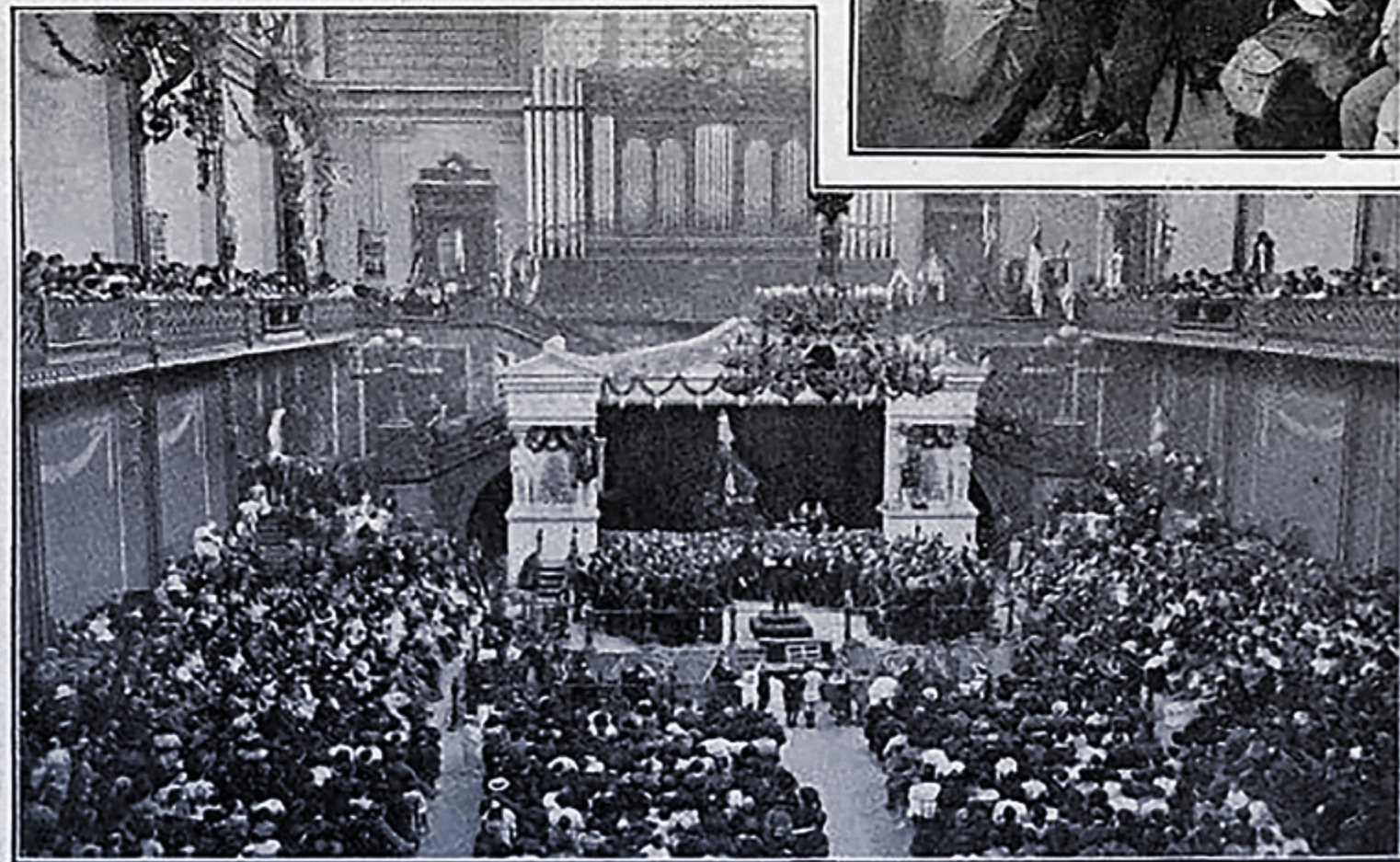

A la dreta, 'En Tirano (retrat de Salvador Robert)' (1894), de Santiago Rusiñol, Museu de Maricel. A l'altra pàgina, Crònica gràfica de 'La Vanguardia' sobre l'homenatge a Enric Morera

Barcelona.-El homenaje al insigne compositor Enrique Morera

En la Plaza de Cataluña.—Sardanas populares organizadas por la comisión del homenaje.—La música de todos los bailes que un numeroso público danzó con verdadero deleite, arrojando los ardores del sol, es original del maestro Morera

En el Palacio de Bellas Artes.—Grandioso concierto en el cual tomaron parte casi todos los orfeones y sociedades corales de Barcelona, figurando en el programa escogidas composiciones del maestro Morera.—En la esquina: el ilustre compositor en el palco presidencial. A su derecha, su señora. A su izquierda, el poeta Ignacio Iglesias que presidió el homenaje en representación del alcalde
Fotos. CASTELLÁ y MORAGAS

FOTOGRAFADOS DE THOMAS — BARCELONA

En tornar a Sitges, i en motiu del seu èxit *Empòrium*, “Morera tingué rebuda d’heroi. Tot el poble anà a esperar-lo a l’estació, amb tres bandes de música. El mestre i la seva família, acompanyats de l’alcalde senyor Francesc Batlle, pujaren en una carretel·la tirada per quatre cavalls. En arribar al seu domicili, Morera fou aplaudit calorosament i hagué de sortir al balcó per donar les gràcies. Recordà que *Empòrium* havia nascut a la vila blanca i acabà amb un “Visca Sitges!”.¹² Aquesta casa sitgetana ja no era el mas d’en Puig sinó la sínia que Morera va comprar l’any 1906, als afores Sitges, al costat de la carretera de Vilanova. A la sínia, a més de dedicar-se a crear la seva obra musical, Morera va intentar la cria de cabres i poltres, negoci que no prosperà. Hi va viure fins a 1909, però, després que en va marxar, el nom de sínia Morera es va conservar i s’ha mantingut fins als nostres dies.

A finals de 1906, Morera havia de posar música a un drama en quatre actes de Trinitat Catasús¹³, però el projecte no va acabar de fructificar. Aquesta peça, inspirada en *L’Atlàntida*, de Jacint Verdaguer, “*ha inspirado a nuestro poeta don Trinidad Catasús una interesante trilogía, una de cuyas tres partes ha terminado con el nombre de Alcides, libreto en cuatro actos que el maestro don Enrique Morera ha aceptado con viva complacencia para desarrollarlo en música, dando vida a un drama lírico*”. I també fou a la seva sínia on Enric Morera va compondre la música de la rondalla d’Àngel Guimerà, *La santa espina*, que es va estrenar al Teatre Principal de Barcelona el 19 de gener de 1907.

Notes:
1. Iglesias, Ignasi. *Enric Morera: estudi biogràfic*. Barcelona: Artís, 1921, p. 16
2. Panyella, Vinyet. *Santiago Rusiñol, el caminant de la terra*. Barcelona: Edicions 62, 2003, p. 274
3. Pena, Joaquim. *Enric Morera: assaig biogràfic*. Barcelona: [President Macià], 1937, p. 25
4. Pena, Joaquim. *Enric Morera: assaig biogràfic*. Barcelona: [President Macià], 1937, p. 26
5. Planes, Ramon. *El Mestre Morera i el seu món*. Barcelona: Pòrtic, 1972, p. 75
6. *La Voz de Sitges* núm. 189, 22.VIII.1897
7. Saperas, Miquel. *El Mestre Enric Morera*. Andorra la Vella: Andorra, 1969, p. 40 | *La Voz de Sitges* núm. 203, 28.XI.1897.
8. *Baluard de Sitges*, 20.X.1901 | *L'Eco de Sitges* 15.IX.1901
9. *L'Eco de Sitges*, 18.VIII.1901 | *L'Eco de Sitges* 15.IX.1901
10. *L'Eco de Sitges*, 9.III.1902
11. *L'Eco de Sitges*, 15.VIII.1903
12. Planes, Ramon. *Llibre de Sitges*. Barcelona: Selecta, 1952, p. 225-226
13. *El Eco de Sitges*, 19.I.1907
14. Iglesias, Ignasi. *Enric Morera: estudi biogràfic*. Barcelona: Artís, 1921, p. 39
15. *El Eco de Sitges*, 8.III.1908
16. M.A.R. *Banquete a Morera a El Eco de Sitges*, 1.X.1911
17. *La Libertad*, 1.III.1936
18. *Homenaje al maestro Morera. Diario de Barcelona*, 19. VIII.1966 | *La Vanguardia*, 18.VIII.1966

Malgrat la seva diferència d’edat, Morera i Guimerà van arribar a un grau d’amistat i enteniment molt grans¹⁴.

Pel mes de març de 1908, llegim a *El Eco* de Sitges la següent nota: “*En la tarde del domingo último congregáronse varios amigos en la deliciosa morada de D, Enrique Morera, en cuya blanquí-sima casa de campo del eminente Maestro, el joven escritor D. Antonio Benazet y Plana dio lectura á su nueva producción Arrant del cel, drama en tres actos, cuya acción se desarrolla en una elevada cumbre. El argumento, muy atrevido por cierto, agradó mucho á los concurrentes, quienes agradecieron al señor Benazet la audición de su obra y al señor Morera la exquisita deferencia guardada á sus entusiastas admiradores*”.¹⁵

Malgrat aquests èxits, Enric Morera considerava que a Catalunya havia tingut massa problemes i que no s’hi podia guanyar la vida de manera adequada. I l’estiu de 1909 va decidir tornar a l’Argentina, a provar fortuna., però només s’hi va estar un parell d’anys. I malgrat tot i amb tota la pena del món, Morera va tornar a Catalunya. Per poder-se repatriar, li calgué recórrer a l’ajut de bons amics i compatriotes. Amb la moral enfonsada arribà a la ciutat comtal i va anar a Sitges, a la seva sínia. I a Sitges, a finals de setembre, s’hi celebrà una festa al Pavelló de Mar, on “*en la noche del pasado lunes, reinando durante la comida íntima expansión y franca alegría por haber recobrado nuestra villa al eminente maestro...*”.¹⁶

El 29 de juny del 1935, els seus amics l’homenatjaren a Sitges, al teatre del Retiro, amb la representació de *L’Alegria que passa*, *La nit de l’amor* i un concert coral. I el març de 1936, en sortir Companys i el Govern de la Generalitat de la presó en què estaven pels fets d’Octubre, 3.000 orfeonistes van cantar *Els Segadors* dirigits pel mestre Morera.¹⁷ També l’any 1936, va musicar dotze cançons del llibre *Les cançons del llibre de la Pàtria*, de Josep Vives i Miret i es va publicar la seva autobiografia *Moments viscuts*.

En esclatar la Guerra Civil, Morera es refugià amb la seva família a Caldes de Montbui, on el seu amic Lamote de Grignon estieujava des de feia anys. En acabar-se la guerra el gener de 1939, Enric Morera passà els seus darrers anys de manera discreta, si bé l’any 1940 encara estrenà al Teatre Victòria de Barcelona la sarsuela en dos actes *El rancho de los Rosales*, amb lletra de Gaston A. Màntua. Enric Morera va morir el 12 de març de 1942 a Barcelona, als 76 anys, sense que la premsa se’n fes pràcticament ressò.

En els anys immediatament posteriors a la seva mort, el mestre Morera era recordat però només en els ambients musicals. A Sitges, el 1953 es donà el seu nom a un carrer del sector del Vinyet. Durant la Festa Major de l’any 1966, el del centenari del seu naixement, es va posar en escena, als jardins del Retiro, l’òpera *Tassarba*, amb l’orquestra, el cor i el ballet del Gran Teatre del Liceu. I el 1993, en el centenari de les Festes Modernistes, els Amics de l’Òpera de Sabadell van representar *La fada* al Prado Suburense, sota direcció de Mirna Lacambra.

El 2015 amb motiu del 150è aniversari del seu naixement, va tenir lloc a diferents localitats catalanes, entre les quals Sitges, la seva commemoració amb la realització de diferents actes, concerts i exposicions. ■

A la dreta, Enric Morera reposant a la Sínia Morera de	
Sitges. A l'esquerra, Cartell de 'L'alegria que passa'	
(1898), de Santiago Rusiñol, Museu del Cau Ferrat	

ADREÇA
Casa de la Vila,
plaça de
l'Ajuntament, s/n

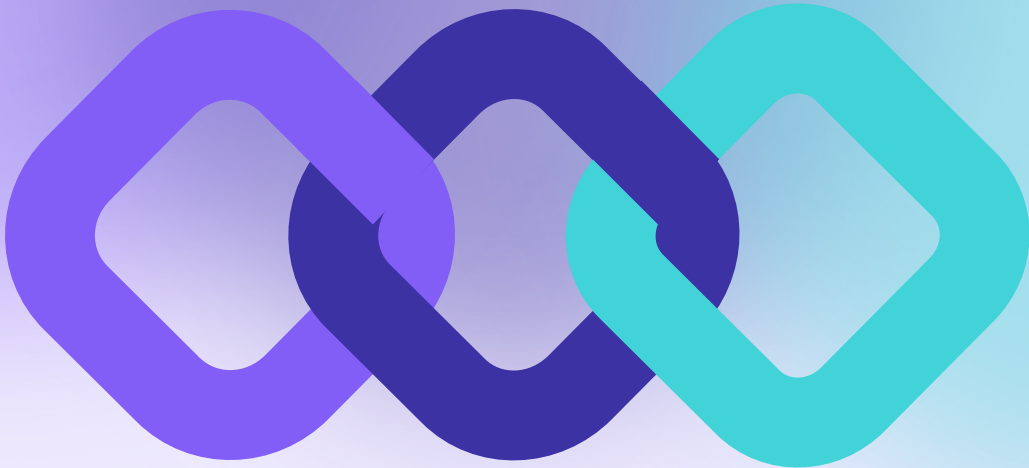
CONTACTE
suportentitats@sitges.cat

HORARI
Dimarts de 10 a 14 i
de 16 a 19 h
Dijous de 10 a 14 h

No cal cita prèvia

NOU SERVEI MUNICIPAL

OFICINA ENTITATS

SUPORT I ASSESSORAMENT
A LES ENTITATS

SITGES, ON CADA DETALL FA NADAL

2024 - 2025

Ajuntament
de Sitges

sitges.cat/nadal